

Naar een nieuw beheerpakket voor landschapsreservaat De Hoge Berg op Texel

Rapport in opdracht van de ILG-gebiedscommissie Texel

Paul Terwan
onderzoek & advies

Naar een nieuw beheerpakket voor landschapsreservaat De Hoge Berg op Texel

Rapport in opdracht van de ILG-gebiedscommissie Texel

Jan Buijs
Paul Terwan

september 2008

Paul Terwan

onderzoek & advies

Inhoud

Samenvatting	I
1. Inleiding	1
2. Landbouw, natuur en landschap op en rond de Hoge Berg	3
2.1 Landschap en natuurwaarden	3
2.2 Structuur van de agrarische bedrijven	3
2.3 Begrenzings en vergoedingen voor natuur- en landschapsbeheer	6
3. Mogelijkheden voor een integraal landschapspakket	9
3.1 Uitgangspunten	9
3.2 Drie benaderingen mogelijk	9
3.2.1 De normkostenbenadering: het gebied als cultuurhistorisch fenomeen	10
3.2.2 Kapitaliseren 'productiehandicaps' (instandhoudingsbeheer)	11
3.2.3 Betalen voor actief beheer - opbouw in modules	13
3.3 Voordelen en beperkingen van de varianten	15
4. Beleidsmatige aspecten	17
5. Conclusies en aanbevelingen	21
Bijlagen:	
1. Kaarten gebiedsbegrenzings	25
2. Huidige contracten voor natuur- en landschapsbeheer	26
3. Pakketvergoedingen op basis van normkosten	27
4. Pakketvergoedingen op basis van afzonderlijke modules	32
5. Vergelijking met de catalogus groenblauwe diensten 2007	39

Samenvatting

Aanleiding

Tussen Den Burg en Oudeschild op Texel ligt een uniek cultuurlandschap: de Hoge Berg, een stuwwal die op zijn hoogste punt 15 meter oprijst uit het omringende landschap. Het gebied bestaat uit weilanden met tuinwallen, drinkpoelen en karakteristieke schapenboeten en enkele bosjes. Schapenhouderij is de meest voorkomende agrarische gebruiksvorm. Schapen vormen een onderdeel van het karakteristieke landschapsbeeld van de Hoge Berg, maar de schapenhouderij staat financieel onder druk, waardoor het karakter van het gebied in gevaar komt.

Eerdere pogingen van landbouw en natuurbeheer om te komen tot een gezamenlijke visie op het toekomstig beheer hebben geen resultaat opgeleverd. Het geschil spitste zich daarbij toe op de doelstelling van de graslanden: de terreinbeheerders willen deze liefst een botanische doelstelling geven, terwijl de agrariërs ze bedrijfsmatig willen blijven gebruiken. En bij het huidige agrarisch gebruik is dat niet te combineren.

Recent is er overeenstemming bereikt over een andere koers: een deel van het gebied wordt 'ontgrend', de terreinbeheerders krijgen elders op het eiland vervangende natuurbegrenzing, en er wordt een speciaal landschapspakket ('Hoge-Bergpakket') ontwikkeld voor een duurzaam beheer door de agrarische bedrijven.

Een verkenning van de mogelijkheden van een landschapspakket

In de eerste helft van 2008 is een verkenning gedaan naar de mogelijkheden van een dergelijk 'Hoge Berg' pakket. In deze verkenning hebben de onderzoekers zich vooral gericht op het hogere deel van de Hoge Berg. Dat wordt gekenmerkt door een relatief extensieve schapenhouderij op kleine, onregelmatige gevormde en droge percelen omzoomd door tuinwallen en met een hoge dichtheid aan drinkpoelen (kolken). Deze specifieke situatie bevat voldoende aanknopingspunten om bij ontgrenzing een lokaal 'Hoge-Bergpakket' samen te stellen.

Is er in de huidige situatie nog een behoorlijke oppervlakte aan natuurcontracten gesloten (weidevogelbeheer, botanisch graslandbeheer), voor het nieuwe pakket staat het karakteristieke landschap (met extensieve schapenbeweiding) centraal. Dat betekent dat de doelen verschuiven naar landschap en cultuurhistorie, met eventueel een aantal 'biodiversiteitsplussen' in het beheer.

Er is bij de ontwikkeling van een landschapspakket uitgegaan van drie mogelijke invalshoeken:

- a. een integraal gebiedspakket;
- b. een instandhoudingsbeheer;
- c. een modulair pakket.

Integraal gebiedspakket

De eerste invalshoek is die van een nieuw, integraal gebiedspakket dat geheel in de plaats komt van de lopende overeenkomsten vanuit Programma Beheer en ROL/RAL. Daarvoor hebben we een benadering gekozen vanuit landschap en cultuurhistorie, waarbij alle beheershandelingen in het land (beweiden, maaien, onderhoud tuinwallen en kolken) ten dienste staan van de landschappelijke identiteit. We hebben daarvoor de zogeheten normkostensystematiek gehanteerd en alle handelingen die direct ten gunste komen van het landschap 'op kosten gezet'. Zo is een vergoeding berekend van €713,- per ha. Met dit pakket verbinden de deelnemers zich tot het leveren van een maatschappelijke dienst: het 'leveren' van grasland met schapenbeweiding.

Maar omdat het lastig te verdedigen valt dat op de Hoge Berg hogere bedragen voor het onderhoud van tuinwallen en poelen worden ontvangen dan elders op Texel, is er veel voor te zeggen om - zo lang de ROL/RAL-vergoedingen niet beter kostendekkend zijn gemaakt - de bestaande tarieven te hanteren. De vergoeding voor het integrale pakket daalt daarmee tot € 541,- per ha, nog altijd 25% meer dan de huidige vergoedingen.

Instandhoudingsbeheer

Een tweede invalshoek is het kapitaliseren van alle 'natuurlijke handicaps', of positiever geformuleerd: het instandhouden van het karakteristieke landschap. Hierbij kan een maximale vergoeding van wel €365,- per ha worden berekend. Dit spoor loopt echter al snel dood op de Brusselse regels, die bepalen dat voor dit type beheer maximaal €150,- per ha mag worden betaald. De provincie mag dus wel €56,- per ha bovenop de huidige vergoeding zetten. Daarnaast is het onzeker of land in eigendom van terreinbeheerders in aanmerking komt voor deze vergoeding, ook al is het ontgrensd als natuurgebied.

Modulair pakket

De derde invalshoek, die overigens combineerbaar is met de tweede, is die van een modulair opgebouwd pakket bestaande uit:

- verplichte schapenbeweiding en een relatief lage bemesting (c.q. behoud van het extensieve karakter van de schapenhouderij ter plekke;
- de productiederving door de aanwezigheid van landschapselementen (vrijwaren van randen bij bemesting, grondbeslag elementen);
- het onderhoud van deze elementen (tuinwallen, kolken).

Als we deze factoren kapitaliseren, komen we op een maximale vergoeding van €577,- per ha. Hanteren we voor het onderhoud van landschapselementen de ROL/RAL-vergoedingen, dan komt het totaal uit op €399,- per ha.

Het hiervoor genoemde instandhoudingsbeheer is hiermee combineren als 'basismodule'. De maximale vergoeding komt dan uit op €942,- per ha. Hanteren we de subsidieplafonds van de bestaande regelingen (ROL/RAL, probleemgebieden), dan komt het totaal aanmerkelijk lager uit: op €549,- per ha.

Extra: pluspakketten voor natuurwinst

Alle varianten gaan primair uit van een landschappelijke insteek. Als niettemin ook extra natuurwinst wordt nagestreefd, kunnen in elke variant naar believen ook 'pluspakketten' worden toegevoegd.

Regiospecifieke plussen kunnen bijvoorbeeld zijn gelegen in:

- verhogen van de natuurwaarden van tuinwallen (door ze te maaien in plaats van af te laten grazen) en poelen (door ze gedeeltelijk uit te rasteren). Van botanisch tuinwalbeheer zijn ook de kosten berekend; dit is 25% duurder dan het gangbare beheer (en ruim 2,5 maal duurder dan de huidige ROL/RAL-vergoedingen);
- selectief verhogen van de natuurwaarden van de graslanden zelf (waar dat kansrijk is) door botanische pakketten als een 'grasklokjespakket' (geen vee inscharen in mei en juni). De extra kosten van een dergelijk pakket zijn ongeveer €55,- per ha.

Herbegrenzing

Voor de integrale pakketvariant kan het gebied het beste worden (her)begrensd als landbouwgebied met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden, of eventueel als landschapsreservaat. Tussen grondgebruikers en gemeente zijn daarnaast goede afspraken nodig over de planologisch (her)bestemming. Als die ook uitgaat van landbouwgebied met

hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden, brengt dat voor de landbouw geen extra planologische beperkingen met zich mee. Financieringstechnisch is het de vraag of zo'n nieuwe begrenzing in de definities van het nieuwe Programma Beheer een 'geldige' categorie is. Alternatief is dus dat de provincie het pakket helemaal lostrekt van het Programma Beheer en voorziet van een streekeigen begrenzing en financiering.

Voor de modulaire variant kan het gebied het beste begrensd blijven (c.q. na ontgrenzing begrensd worden) als beheersgebied. Daarna kan de provincie kiezen: proberen het pakket als geheel onder de SAN te brengen, of alleen onderdelen onder de SAN te brengen (of te laten) en andere, lastiger inpasbare onderdelen onder een aparte provinciale verordening te financieren. Voor de percelen die aanspraak kunnen maken op de probleemgebiedenvergoeding, kan de provincie nu al de vergoeding verhogen tot €150,- per ha.

Budgetbeslag

Als we het huidige budgetbeslag van het natuur- en landschapsbeheer op de Hoge Berg vergelijken met het budgetbeslag van de mogelijk toekomstige pakketten blijkt het volgende:

- ten opzichte van de huidige uitgaven gaan de *minimale* extra kosten van een nieuw pakket (bij inachtneming van subsidieplafonds ROL/RAL en regeling probleemgebieden) daar ongeveer 25% bovenuit. De twee pakketvarianten verschillen hierin nauwelijks;
- ten opzichte van de huidige uitgaven gaan de *maximale* extra kosten van een nieuw pakket daar 65% (integraal pakket) resp. 120% (modulair pakket) bovenuit. Hierin verschillende de twee varianten dus wél aanmerkelijk.

Afweging van pakketten

De pakketten kennen elk hun voors en tegens. Het is uiteindelijk aan het provinciaal bestuur om in overleg met de gebiedspartijen hierin een keuze te maken. Daarbij is het gewenst:

- om de (her)begrenzing te beschouwen als afgeleide van de pakketkeuze en de gewenste financiering;
- om naast de gebiedspartijen ook de grondgebruikers ter plekke te raadplegen;
- om goed te communiceren over de redenen waarom op de Hoge Berg een apart vergoedingenregime gaat gelden.

Financiering

Welke pakketvariant ook wordt gekozen, op basis van de catalogus groenblauwe diensten 2007 kan slechts een deel van de in dit rapport berekende vergoedingen 'Brussel-proof' worden uitbetaald. Daarom is het gewenst dat de provincie het IPO opnieuw een serie voorstellen toelevert om ontbrekende pakketmaatregelen en -vergoedingen toe te voegen. Het pakket kan dan op zijn vroegst per 2010 operationeel worden. Dat zou op zich mooi uitkomen, want in dat jaar gaat ook het nieuwe Programma Beheer van start.

Er zijn twee manieren om te ontkomen aan de staatssteunregels en catalogusprijzen. De eerste is private financiering, waarvoor op Texel zeker kansen lijken te zijn. Door fondsvorming kan het jaarlijks fondsrendement worden gebruikt voor beheer van natuur en landschap, ook op de Hoge Berg. De tweede is aanbesteding van het beheer in concurrentie. Door het unieke karakter van de te leveren dienst kan het aantal aanbieders wellicht legitiem worden beperkt tot de schaphouders op de Hoge Berg. Beide opties verdienen verdere verkenning.

1. Inleiding

Tussen Den Burg en Oudeschild op Texel ligt een uniek cultuurlandschap, ontstaan in de voorlaatste ijstijd: de Hoge Berg, een stuwwal die op zijn hoogste punt 15 meter oprijst uit het omringende landschap (zie figuur 1). Het gebied is ongeveer 500 ha groot en bestaat uit weilanden met tuinwallen, drinkpoelen (kolken) en karakteristieke schapenboeten, en enkele bosjes. Het gebied is in 1968 aangewezen als landschapsreservaat. Sindsdien worden de tuinwallen actief (met subsidie) onderhouden. Van later datum is de begrenzing als natuurgebied. Inmiddels hebben Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten enkele honderden hectares verworven.

De cultuurgronden van de Hoge Berg (inclusief een groot deel van het verworven natuurgebied) zijn in gebruik bij veehouders in en rond het gebied. Het gaat met name om schapenhouderij, al dan niet in combinatie met vleesvee, paarden en akkerbouw, en om een volledig vleesveebedrijf. De veehouderij is met gemiddeld 1,6 GVE/ha vrij intensief. In tegenstelling tot de tuinwallen, die een waardevolle flora herbergen van droge en schrale zandgronden, zijn de graslanden zelf daardoor vrij soortenarm. Wel vindt op vrij grote schaal agrarisch natuurbeheer plaats gericht op weidevogelbescherming, soortenrijke randen en landschapselementen (tuinwallen en poelen).

In 2003 hebben LTO Noord, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer aangegeven, samen te willen werken aan het toekomstig beheer van de Hoge Berg. De schapenhouderij staat financieel onder druk, waardoor het karakter van het gebied in gevaar komt. In opdracht van de Stichting Duurzaam Texel heeft een extern bureau (blooming) de toekomstvisies geïnventariseerd en geconcludeerd dat deze behoorlijk uiteen liggen, zowel tussen agrariërs en terreinbeheerders als tussen de agrariërs onderling. Het geschilpunt tussen landbouw en natuurbescherming spitst zich toe op de doelstelling van de graslanden: de terreinbeheerders willen deze liefst een botanische doelstelling geven, terwijl de agrariërs ze bedrijfsmatig willen blijven gebruiken. Bij de huidige veebezetting is dat niet te combineren. Onderling zijn de agrariërs verdeeld over de vraag tot op welke hoogte de bedrijven zich (mede) moeten richten op natuurbeheer als volwaardige neventak. Verdere samenwerking bleek weinig perspectief te bieden.

Recent is er overeenstemming bereikt over een andere koers: een deel van het gebied wordt 'ontgrensd' (de natuurbegrenzing wordt opgeheven), de terreinbeheerders krijgen elders op het eiland vervangende natuurbegrenzing, en er wordt een speciaal landschapspakket ('Hoge-Bergpakket') ontwikkeld voor een duurzaam beheer door de agrarische bedrijven.

Doel en vraagstelling

Doel van de opdracht is de ontwikkeling van een speciaal 'Hoge-Bergpakket', een beheerpakket gericht op duurzame instandhouding van het karakteristieke landschap van de Hoge Berg. Vragen die daarbij aan de orde zijn:

- a. Welke elementen / maatregelen moet het pakket omvatten? Welke typen natuur- en landschapsbeheer kunnen samengaan met de veehouderij ter plekke?
- b. Hoe kan hierbij een passende vergoeding worden berekend? Volstaat de catalogus groenblauwe diensten of moet deze ten behoeve van het pakket worden aangepast?
- c. Wat betekenen pakket en vergoeding voor de duurzaamheid van:

- het beheer? Welke kwaliteiten kunnen met het pakket duurzaam behouden blijven en/of worden verbeterd?
 - de betrokken bedrijven? Hoe kan de bedrijfseconomische betekenis van het pakket worden geoptimaliseerd?
- d. Hoe kan het nieuwe pakket beleidsmatig het beste worden 'opgehangen', nu de regelingen van het Programma Beheer en de provinciale subsidieregeling voor kleine landschapselementen op een nieuwe leest worden geschoeid? En wat zijn de financiële consequenties van het pakket voor de provincie?

Werkwijze en dankwoord

Gedurende het project is overleg gevoerd met de volgende partijen en personen:

- de projectgroep die speciaal voor deze opdracht is geformeerd en waarin de belangrijkste partijen zitting hebben: Hans Ghijsels (LTO Noord; voorzitter), Anita Meijer (provincie Noord-Holland; secretaris gebiedscommissie ILG), Ineke Hin (agrarische natuurvereniging De Lieuw), Erik Menkveld (Vereniging Natuurmonumenten), Bart Witte (Staatsbosbeheer) en Christof van der Duys (Dienst Landelijk Gebied);
- daarnaast is informeel overleg gevoerd met Erik van der Spek (Staatsbosbeheer), Mts. Bakker (schapenbedrijf De Waddel), Dick Drijver en Corry Heijne (De Lieuw);
- de provincie (Anne Lenis), met name over de verwachte gevolgen van de omvorming van het Programma Beheer voor de situatie op Texel.

Wij zijn al degenen die hebben bijgedragen, hiervoor zeer erkentelijk.

Figuur 1. Ligging van De Hoge Berg op Texel, zuidelijk van de lijn Den Burg - Oudeschild

2. Landbouw, natuur en landschap op de Hoge Berg

2.1 Landschap en natuurwaarden

De Hoge Berg rijst op zijn hoogste punt 15,3 m uit boven de zeespiegel en is daarmee het hoogste punt van het eiland. De Hoge Berg is gevormd door keileemopstuwingen uit de voorlaatste ijstijd. Dit 'oude land' van Texel wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van stolpboerderijen, tuinwallen, kolken (poelen) en schapenboeten. Op de Hoge Berg zijn deze landschapselementen grotendeels bewaard gebleven of zelfs opnieuw aangelegd. De percelen zijn relatief klein, bestaan grotendeels uit grasland met schapenbegrazing en hebben door de omzoming met tuinwallen een sterk besloten karakter. Tuinwallen - van oorsprong Middeleeuwse perceelsscheidingen opgebouwd uit grasplaggen - komen in Nederland van oudsher alleen voor langs het IJsselmeer (in Noord-Holland op Texel en Wieringen, in het Friese Gaasterland en het Overijsselse Land van Vollenhove) en zijn in die gebieden schaars geworden. De Hoge Berg is in 1968 aangewezen als landschapsreservaat.

Qua landschap en natuur moeten we eigenlijk twee delen onderscheiden:

- het hogere deel van de Hoge Berg, met de hoogste dichtheid aan tuinwallen en de kleinste percelen zonder sloten. De natuurwaarden zijn hier vooral botanisch van karakter; er zitten weinig vogels;
- het lagere deel aan de wadzijde, met grotere percelen, gescheiden door sloten, en een vrij goede weidevogelstand. In dit gebied pleisteren en foerageren ook regelmatig vogels.

De ontgrenzing zal met name betrekking hebben op de hogere delen van het gebied.

De kenmerkende landschapselementen herbergen - mits goed beheerd - ook belangrijke natuurwaarden. Doordat de tuinwallen niet worden bemest en aanwezige nutriënten deels uitspoelen, kan een arme vegetatie ontstaan met planten zoals Engels gras, grasklokje, muizenoor, zandblauwtje en geel walstro. Daarnaast zijn ze interessant voor zeldzame insecten als de klokjesdikpootbij en de Texelse zandbij, en voor zoogdieren als de Noordse woelmuis. De kolken kunnen naast interessante watervegetatie (met drijvend fonteinkruid, fijne waterranonkel, waterpostelein en ondergedoken moerasscherm) amfibieën herbergen als kleine watersalamander, rugstreeppad en heikikker.

De graslanden zelf zijn in het lagere deel aantrekkelijk voor weidevogels en pleisterende en foeragerende soorten. In het hogere deel is de betekenis vooral botanisch, maar - mede door de schapenbegrazing - beperkt. Op enkele percelen ontwikkelt zich een heischrale vegetatie. Grasklokje komt verspreid door het gebied plaatselijk ook in de graslanden voor, zij het slechts incidenteel.

2.2 Structuur van de agrarische bedrijven

Aantal grondgebruikers

Het grondgebruik op en rond de Hoge Berg laat zich als volgt indelen:

- er zijn 7 bedrijven die het merendeel van hun grond op of direct rond de Hoge Berg hebben. Deze bedrijven zijn het sterkst betrokken bij de (gevolgen van) de ontgrenzing.

van deze bedrijven zijn de afgelopen jaren de meeste gegevens verzameld. Tezamen gebruiken zij 237 ha (zie figuur 2). Op deze groep bedrijven gaan we straks wat dieper in;

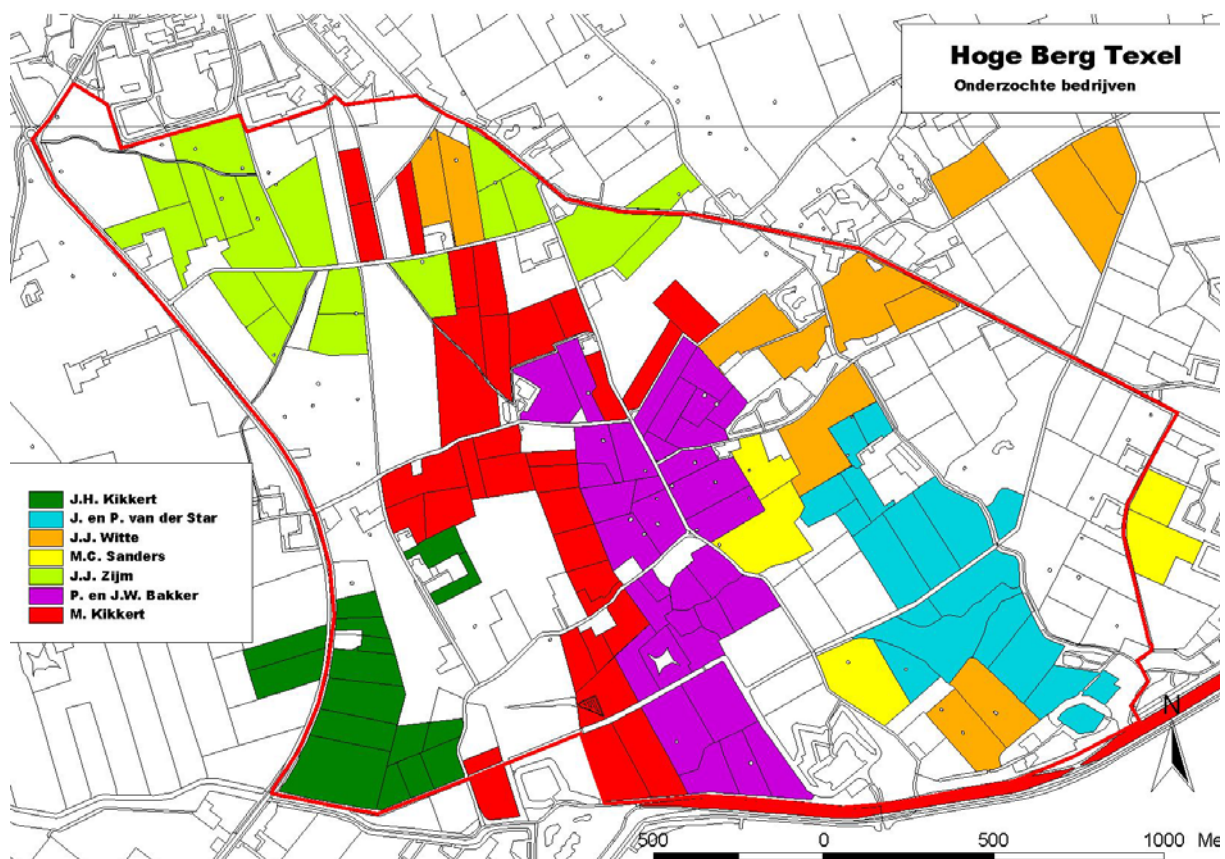
- er zijn nog eens 17 bedrijven waarvan de bedrijfsgebouwen buiten het landschapsreservaat zijn gesitueerd, maar die grond in het gebied gebruiken. Er zijn gegevens van de helft van deze groep, die in het gebied 63 ha blijken te gebruiken;
- er zijn minimaal 11 bewoners met grond van enige omvang waarop zij hobbymatig vee houden (zonder inkomensdoelstelling), maar die soms wel deelnemen aan het natuurbeheer. Het gaat om kleine oppervlakten (1 à 2 ha) per gebruiker.

Structuur en bedrijfsvoering van de belangrijkste bedrijven

Van de 7 belangrijkste bedrijven op de Hoge Berg zijn er 6 veehouderijbedrijf en 1 gemengd bedrijf. De bedrijven kunnen als volgt worden opgesplitst:

- 3 bedrijven met uitsluitend schapenhouderij;
- 1 bedrijf met schapenhouderij én akker/tuinbouw;
- 1 bedrijf met schapenhouderij én vleesveehouderij;
- 1 bedrijf met schapenhouderij en paardenhouderij;
- 1 bedrijf met uitsluitend vleesveehouderij.

Bij alle bedrijven is sprake van een hoofdberoepsbedrijf, dat wil zeggen dat meer dan de helft van het inkomen uit het agrarisch bedrijf komt en meer dan de helft van het arbeidsaanbod van het bedrijfshoofd in het bedrijf wordt gestoken.

Figuur 2. Grondgebruik van de zeven belangrijkste veehouders op de Hoge Berg

In het voorjaar van 2006 is de agrarische structuur van de bedrijven die gevestigd zijn op de Hoge Berg is kaart gebracht. Van de bedrijven met schapen (het vleesveebedrijf, dat in het

lagere deel van het gebied ligt, laten we hier voor de eenduidigheid buiten beschouwing) geven de volgende kengetallen een globaal inzicht in de agrarische structuur op de Hoge Berg.

Tabel 1. Structuur van de zes schapenbedrijven

Veestapel	Totaal	Per bedrijf
Schapenhouderij		
• schapen incl. overhouders	2.480	413
• geboren lammeren	4.196	699
• grootgebrachte lammeren	3.785	631
• fok/mestrammen	63	11
Rundveehouderij		
• zoogkoeien	32	5,3
• kalveren	28	4,7
• pinken	8	1,3
• fokstieren	1	0,2
Paarden		
• (pension)paarden	59	9,8
Grootvee-eenheden (g.v.e.)	356	59
G.v.e. per ha grasland/voedergewas	1,50	1,50
Oppervlakte	Totaal	Per bedrijf
Totaal cultuurgrond (ha)	237	39,5
• waarvan eigendom	68	11,3
• waarvan pacht SBB	72	12,0
• waarvan pacht NM	51	8,5
• waarvan pacht overig lang	28	4,7
• waarvan pacht overig kort	18	3,0
Totaal binnen Hoge Berg (ha)	187	31,2
Bemesting	Totaal	per hectare
N uit dierlijke mest werkzaam (35 %)	9.550	40
N-gift uit kunstmest	15.900	67
Totaal werkzaam kunstmest + dierlijk	25.450	107

Samengevat:

- de bedrijven houden gemiddeld ruim 400 schapen en hebben een kleine 40 ha grond;
- tezamen gebruiken ze 237 ha, waarvan 187 binnen de grens van het landschapsreservaat;
- het grondgebruik bestaat voor 92 % uit blijvend grasland. De overige grond is in gebruik voor snijmaïs, graszaadteelt, bollenteelt (verhuur) of aardappelen (verhuur);
- er zijn gemiddeld 12,5 schapen per ha grasland en voedergewassen aanwezig;
- het aandeel eigendomsland (30%) is relatief laag. De bedrijven pachten bijna de helft van hun grond van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Er worden verschillende pachtvormen toegepast: reguliere pacht, eenmalige pacht en natuurpacht;
- de totale stikstofproductie uit dierlijke mest op de onderzochte bedrijven bedroeg 35.700 kg. Hiermee wordt de wettelijke gebruiksruimte voor 62 % benut;
- de gemiddelde stikstofgift uit kunstmest op grasland bedraagt 67 kg per ha. Uit dierlijke mest komt 40 kg/ha beschikbaar. De totale stikstofgift ligt daarmee op 107 kg per ha grasland en voedergewassen.

2.3 Begrenzings en vergoedingen voor natuur- en landschapsbeheer

Begrenzings en subsidiemogelijkheden

Op de Hoge Berg zijn de volgende begrenzings en subsidiemogelijkheden voor ons relevant (zie ook de begrenzingskaarten in bijlage 1):

- a. **Probleemgebieden:** op Texel is 910 ha begrens, waaronder vrijwel de gehele Hoge Berg (zie kaart in bijlage 1). Op niet-verworven percelen (landbouwgrond) kan het SAN-pakket 'landbouw met natuurlijke handicaps' worden gesloten. Omdat de probleemgebieden op Texel al in de eerste fase Relatienota zijn begrens, geldt er geen verplichte koppeling aan 'actief' SAN-beheer.
- b. **Natuurgebied:** op Texel is 1.105 ha natuurgebied begrens en 235 ha natuurontwikkeling. Op de Hoge Berg is 243 ha natuurgebied begrens als 'ruime jas' natuur. Natuurdoelen zijn bloemrijk grasland, nat schraalgrasland en grasland (weidevogelgrasland en wintergastenweide). Van die 243 ha hebben Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten ruim 180 ha verworven (zie figuur 3). Deze bezittingen zijn voor het grootste deel weer terugverpacht aan boeren. Op niet-verworven percelen kan worden gekozen uit SAN-beheer ('overgangsbeheer') en particulier natuurbeheer (SN-functiewijziging).
- c. **Beheersgebied:** op de Hoge Berg is - als enige gebied op Texel - een 1:1-begrens van kracht, en wel voor 112 ha. Hier zijn de belangrijkste SAN-pakketten voor botanisch beheer (volvelds en randen), en weidevogelbeheer opengesteld. De rest van Texel valt onder de eilandsdekkende begrens van ruime-jasbeheersgebied. Het totale quotum aan beheersgebied-hectares is 802 ha (incl. de 112 ha op de Hoge Berg).
- d. **Landschapspakketten:** in het Texelse zand-keileemgebied (waaronder de Hoge Berg) zijn verschillende landschapspakketten uit SAN en SN opengesteld: houtwal, elzensingel, geriefhoutbosje, struweelhaag, eendenkooi, poel (kolk) en rietzoom.
- e. **ROL/RAL:** van toepassing op tuinwallen en kolken op het 'oude land' (incl. enkele oude polders). Het budget staat op provinciale begroting, maar liep tot 2007 via de gemeente Texel. In 2007 zijn uitvoering en beheer overgedragen aan agrarische natuurvereniging De Liew. Het budget bedroeg €140.000,- per jaar, bij de toenmalige vergoeding goed voor ruim 90 km tuinwal (er is ca 150 km tuinwal op Texel).
- f. Daarnaast kan Texel gebruik maken van de **provinciale Landschapselementenregeling (LER)**. Deze is vooral bedoeld voor aanleg en herstel van landschapselementen, maar financiert soms ook de eerst drie jaar van het beheer (van aangelegde of herstelde elementen). Texel heeft de afgelopen jaren in alle drie de categorieën dankbaar gebruik gemaakt van de LER.
- g. De gemeente Texel heeft een **subsidieregeling voor herstel van schapenboeten**. Deze wordt binnenkort opgenomen in een nieuwe Subsidieverordening Monumenten, die waarschijnlijk vanaf 2009 operationeel wordt. De gedachten voor schapenboeten zijn op dit moment tweeledig:
 - een onderhoudsvergoeding van €500,- per jaar, met controle door De Liew;

- een renovatievergoeding: er is budget voor 1 renovatie per jaar (€20.000,-). Er staan nog 8 renovaties op stapel.

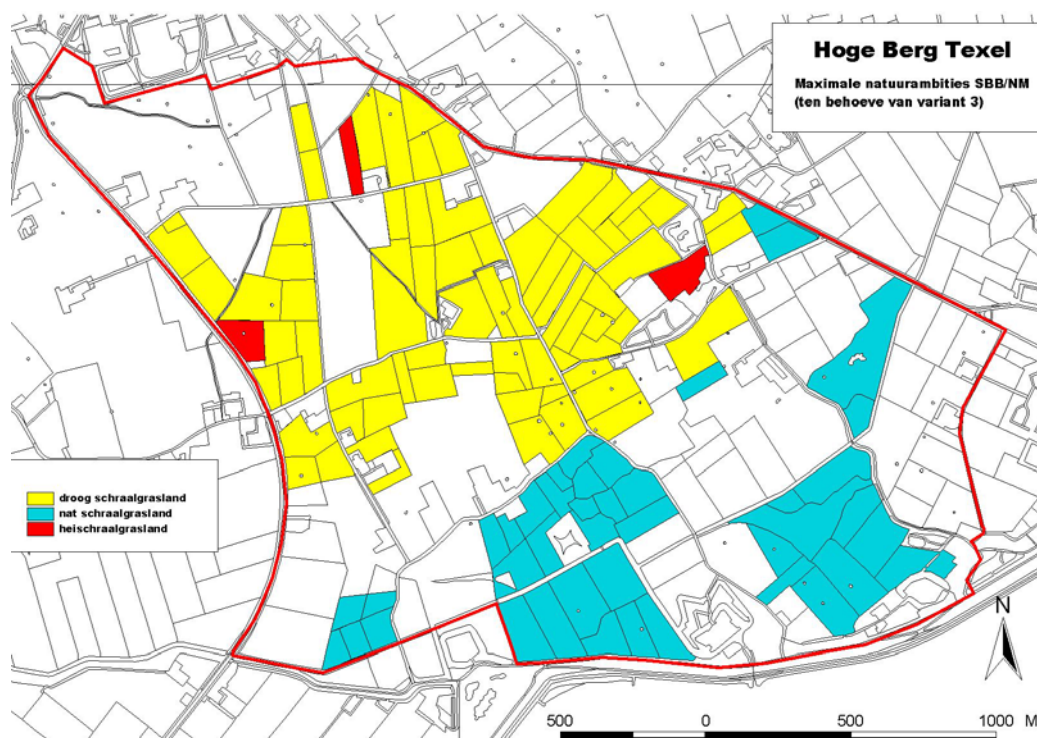
Wat gaat de ontgrenzing betekenen?

Zoals bekend zal een deel van de 243 ha grote natuurbegrenzing worden ‘ontgrensd’. Het is nog niet precies bekend om welke oppervlakte en welke percelen het zal gaan, maar er wordt gesproken over een oppervlakte tussen 175 en 225 ha. Deze oppervlakte zal:

- een groot deel van de ruim 180 ha aan SBB- en NM-bezittingen omvatten;
- níet de 17 ha (verdeeld over twee schapenbedrijven) omvatten waarop particulier natuurbeheer is gecontracteerd;
- een nog onbekende oppervlakte (tussen 0 en 28 ha) omvatten van gronden die wel zijn begrensd, maar niet zijn verworven.

De ontgrensde eigendommen van SBB en NM blijven overigens eigendom van deze organisaties; ze worden dus niet ‘vervreemd’, maar er kan geen reguliere beheersubsidie meer op worden ontvangen. Ter compensatie komt er elders op Texel (polder Waal en Burg) extra natuurgebied. Als de natuurdoelen op de verworven gronden vervallen, vervalt ook de beheersubsidie die de terreinbeheerders hiervoor ontvangen. Daarom hebben de terreinbeheerders aangekondigd de pacht prijs van de betrokken gronden te zullen verhogen. Op deze aspecten komen we later terug.

Het ontgrensde gebied komt niet automatisch onder het ruime-jasbeheersgebied te vallen dat de rest van Texel omvat. De status van het ontgrensde gebied zal moeten worden geregeld bij de gebiedsplanherziening, die later dit jaar plaatsvindt vanwege de omvorming van het Programma Beheer (het nieuwe subsidiestelsel wordt per 1 januari 2010 van kracht). Het is nog niet helemaal duidelijk wat de provincie gaat doen met de ruime-jasbegrenzingen, maar er ligt een voorstel om deze te laten vervallen en alleen nog 1:1-begrenzingen te hanteren (zie ook hoofdstuk 4).

Figuur 3. Bezittingen van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten (situatie 2005)

Vergoedingen voor natuur- en landschapsbeheer

De natuurcontracten van de zeven belangrijkste grondgebruikers op en rond de Hoge Berg beslaan ruwweg (zie de overzichtstabel in bijlage 2):

- 120 ha probleemgebiedvergoeding;
- 140 ha weidevogelbeheer, waarvan 27,5 ha maaidatumbeheer;
- ruim 30 ha botanisch beheer (SAN + SN);
- 26 km tuinwallen, 57 kolken (ROL/RAL).

Met het natuur- en landschapsbeheer op deze bedrijven is een bedrag aan vergoedingen gemoeid van bijna €86.000,-. Hiervan komt tweederde (ruim €57.000,-) uit de SAN en SN en eenderde (ruim €28.500,-) uit de ROL/RAL.

Daarnaast sluit agrarische natuurvereniging De Lieuw jaarlijks eigen contracten uit de afroaming van de nestbeschermingsvergoedingen zoals die met de leden is overeengekomen. Het gaat onder andere om contracten voor greppelbeheer en voor ad hoc uitstel van de maaidatum (naar bevind van zaken in het broedseizoen).

Overigens ligt een belangrijk deel van het ‘zwaardere’ (m.n. botanisch) beheer in het lagere deel van de Hoge Berg, dat niet of nauwelijks met de ontgrenzing te maken heeft. Beperken we de contractgegevens tot de zes schapenbedrijven (tabel 2), dan gaat het om een totaalbedrag van ruim €80.000,- (gemiddeld €430,- per ha) uit de SAN en de ROL/RAL.

Tabel 2. Beheervergoedingen op de zes schapenbedrijven (op 187 ha Hoge Berg)

Regeling	totaal (€)	gem. per ha (€)
Natuurlijke handicaps	9.730	52
Overig (actief) SAN-beheer	35.110	188
Landschapspakketten ROL/RAL	35.510	190
Totaal	80.350	430

Daarnaast ontvangen de terreinbeheerders een vergoeding voor het natuurbeheer:

- voor Natuurmonumenten (NM) gaat het om SN-subsidie. Van de 65 ha die NM op de Hoge Berg in bezit heeft, is ongeveer 45 ha op langjarige basis verpacht (erfpacht en reguliere pacht van vóór 1 dec. 1977). Op deze oppervlakte hebben de pachters zelf subsidie aangevraagd. De oppervlakte waarvoor NM zelf SN-subsidie ontvangt, is dus ongeveer 20 ha;
- Staatsbosbeheer (SBB) heeft 115 ha in eigendom, waarvan er 111 zijn verpacht. SBB maakt geen gebruik van de SN, maar heeft een aparte financieringsregeling met het ministerie van LNV.

In totaal ontvangen NM en SBB dus op 135 ha beheervergoeding. Het is onbekend om welke pakketten en vergoedingen het gaat. Gezien het karakter van het grasland gaan we voorlopig uit van de SN-vergoeding voor halfnatuurlijk grasland van ca €140,- per ha. In totaal zou het dan gaan om een bedrag van bijna €19.000,-. Hoewel dit bedrag verloren gaat als de percelen worden ontgrensd en de natuurdoelstelling vervalt, is het idee achter de ontgrenzing uiteraard dat er elders vervangende grond (met beheervergoeding) wordt toegedeeld. Maar omdat de grond op de Hoge Berg wel in eigendom blijft, blijven hieraan voor de terreinbeheerders wel kosten verbonden (waterschapslasten, ingebruikgeving etc.).

3. Mogelijkheden voor een nieuw landschaps- pakket

In deze paragraaf beschrijven we de mogelijkheden, maar ook de beperkingen voor het opstellen van een gebiedseigen landschapspakket.

3.1 Uitgangspunten en werkwijze

Voor een nieuw pakket kunnen we de volgende *doelen en uitgangspunten* formuleren:

- a. Behoud en versterking van het kleinschalige stuwwallandschap met schapenhouderij, kenmerkende perceelsvormen, landschapselementen (tuinwallen, kolken, greppels) en bebouwing (schapenboeten). Omdat de ontgrenzing vooral zal plaatsvinden op het hogere deel van de Hoge Berg en hier vooral schapenhouderij voorkomt, is het pakket toegespitst op schapenhouderij.
- b. Behoud van de in dit landschap aanwezige natuurwaarden, met name bloemrijke graslanden en graslandranden (waaronder tuinwallen).
- c. Het pakket moet Brussel-proof zijn. Dit meten we in eerste instantie af aan de maatregelen en vergoedingen in de catalogus groenblauwe diensten. Daar waar de catalogus niet voorziet in passende maatregelen en/of vergoedingen, zal de provincie voorstellen doen voor aanpassing van de catalogus.
- d. Het pakket moet passend zijn voor de grondgebruikers op en rond de Hoge Berg en hen zicht bieden op een duurzame betaling van hun 'groene diensten'.
- e. Zoals gezegd willen de terreinbeheerders de pacht van ontgrensde percelen verhogen. Dit zou een deel van de vergoeding van het nieuw te ontwikkelen pakket teniet doen. Omdat de betrokken partijen hebben aangegeven dit punt apart (los van de ontwikkeling van een gebiedspakket) te willen agenderen, hebben we hiermee geen rekening gehouden in de vergoedingsberekeningen voor het nieuwe pakket.

Bij het berekenen van vergoedingen bij de maatregelen van het nieuwe pakket (§ 3.2) hebben we de volgende *werkwijze* gehanteerd:

- met de schapenbedrijven op de Hoge Berg in het achterhoofd hebben we een standaardbedrijf gedefinieerd met een vaste oppervlakte, veestapel en hoeveelheid landschapselementen. Daar waar dat ongelijkheid schept, kan de berekening later desgewenst simpel worden toegespitst op concrete bedrijven;
- in eerste instantie geen rekening gehouden met bestaande vergoedingshoogten (bijv. ROL/RAL) of vergoedingsplafonds. Pas in tweede instantie zijn ook vergoedingen berekend als 'bestaand beleid' in acht wordt genomen;
- bij tuinwalonderhoud is primair gerekend met het meest voorkomende beheer (uitrasteren en afgrazen door schapen) en als variant met maaien en afvoeren (zonder raster).

3.2 Drie benaderingen mogelijk

We beschrijven hierna drie sporen om te komen tot een nieuw landschapspakket voor de Hoge Berg. Vergoedingstechnisch gaat het om twee benaderingen: één op basis van normkosten en twee op basis van productie- c.q. inkomensderving. Daarom nemen we later in dit rapport de twee laatste sporen ook wel samen als één (productiedervings-)benadering.

De vergoedingsberekening voor de verschillende varianten presenteren we in de bijlagen 2 en 3. Samenvattende tabellen hiervan zijn opgenomen in deze paragraaf.

3.2.1 De normkostenbenadering: het gebied als cultuurhistorisch fenomeen

In deze benadering denken we niet vanuit de agrarische productie (met compensatie van productiedervingen etc.) maar vanuit het landschapsbeheer. Als we ervan uitgaan dat een groot deel van de handelingen die de veehouders plegen - in ieder geval het 'landwerk' - ten dienste staan van de landschappelijk-cultuurhistorische betekenis van de Hoge Berg, is het gerechtvaardigd om met de zogeheten normkostensystematiek te rekenen. Daarbij worden alle beheerhandelingen (dus ook 'agrarische' handelingen als beweiden, bemesten, maaien en afvoeren) die ten dienste staan van het landschapsbeheer in de vergoeding verrekend. De normkostensystematiek wordt vooral toegepast in natuurgebieden, terwijl een groot deel van de Hoge Berg juist wordt ontgrend als natuurgebied. Anderzijds is het gebied al veertig jaar een landschapsreservaat, een status waarbij de normkostensystematiek goed past. De cultuurhistorische invalshoek is bijvoorbeeld in de catalogus groenblauwe diensten (voorlopige versie 2008) ook gebruikt om een vergoeding te berekenen voor varend beheer (Nederland telt nog ca 3.000 ha vaarland, vooral in Laag Holland en Noordwest-Overijssel). Daarbij is geen onderscheid gemaakt tussen de begrenzingenstatus (natuur- of beheersgebied).

Voor het berekenen van een vergoeding zijn alle relevante beheermaatregelen gekapitaliseerd op basis van realistische taaktijden en uurtarieven (arbeid, materieel en brandstof). Relevant wil zeggen: alle handelingen die nodig zijn om het landschap in zijn huidige verschijningsvorm te handhaven en versterken (grasland met schapen en onderhoud van tuinwallen en kolken). De kosten van gebouwen en van het houden van vee (behalve de kosten van verweiden etc.) zijn niet in de berekening opgenomen, omdat gebouwen en vee al aanwezig zijn en tot het 'ondernemersdeel' van het beheer kunnen worden gerekend. Op deze manier dekt de vergoeding dus niet de schapenhouderij als geheel, maar het 'landwerk' dat is gerelateerd aan de verschijningsvorm van het landschap. De veehouderijtak van het bedrijf (behalve de kosten van verweiden) blijft voor rekening van de ondernemer.

Het gebied als cultuurhistorisch fenomeen: tuinwallen op Texel en stenen muurtjes in Engeland geven het landschap een vergelijkbaar patroon

Op basis van deze methode kunnen we een landschapsvergoeding berekenen van ca €713,- per ha (tabel 3 en bijlage 2). Hierbij zijn de opbrengsten van het grasland (voederwaarde) op de kosten in mindering gebracht.

Deze vergoeding vervangt in beginsel alle andere vergoedingen (in ieder geval de vergoeding voor natuurlijke handicaps en de ROL/RAL-vergoeding), behalve eventuele specifieke extra's voor weidevogels of botanisch beheer (zie § 3.2.3).

Tabel 3. Landschapsvergoeding volgens de normkostensystematiek

	per bedrijf	per ha
Kosten	39.524	988
• kosten grasland, beweiding en management	27.084	678
• kosten onderhoud tuinwallen en kolken	12.440	310
Opbrengst grasland	- 11.000	- 275
• aftrek waarde gras	- 11.000	- 275
Landschapsvergoeding	28.524	713

Opmerkingen bij het onderdeel landschapselementen (tuinwallen, kolken) in deze variant:

- a. er is gerekend met reële kosten van beheer en onderhoud. Dat resulteert in hogere vergoedingen (€310,- per ha) dan die waarin de ROL/RAL nu voorziet (voor het standaardbedrijf €138,- per ha). Dit strookt met de ervaring van verschillende gebiedspartijen dat de ROL/RAL-vergoedingen niet toereikend zijn. Berekenen we de totaalvergoeding met de huidige ROL/RAL-tarieven, dan daalt die tot €21.424,- per bedrijf, ofwel €541,- per ha;
- b. er is wel voor gepleit om de tuinwallen meer botanisch te gaan beheren en ze te maaien (met afvoer) in plaats van ze te laten meebegrazen. Maai-beheer is aanmerkelijk duurder: de kosten stijgen daarbij met €2.745,- per bedrijf (€69,- per ha) tot €31.269,- per bedrijf en €782,- per ha;
- c. om te komen tot een hectarebedrag hebben we zoals gezegd gerekend met een gemiddelde lengte aan tuinwallen en een gemiddeld aantal kolken per bedrijf. Dat levert uiteraard geen maatwerk per bedrijf, waardoor bedrijven boven het gemiddelde tekortkomen (en andersom). Die onrechtvaardigheid is desgewenst gemakkelijk oplosbaar door de vergoeding voor deze elementen voor elk bedrijf afzonderlijk te berekenen - het gaat immers om een bescheiden aantal bedrijven.

3.2.2 Kapitaliseren 'productiehandicaps' (instandhoudingsbeheer)

Een andere aanvliegroute is die via de 'natuurlijke handicaps', eventueel aangevuld met actief natuur- en landschapsbeheer (§ 3.2.3). De termen natuurlijke handicaps of productiehandicaps klinken negatief - waar het om gaat is het instandhouden van een uniek en waardevol landschap waar de landbouw eerder aanloopt tegen 'grenzen aan de groei' dan in een aantal andere gebieden.

De productiehandicaps kunnen we onderverdelen in drie categorieën:

- a. beperkingen die voortvloeien uit wet- en regelgeving. Hieronder vallen:
 - beperkte teeltmogelijkheden. Het bestemmingsplan verbiedt permanente omzetting van grasland. De teelt van andere (rendabeler) teelten (waaronder energieteelten) is dus niet mogelijk;

- nevenverdiensten (kamperen bij de boer) zijn planologisch aan banden gelegd;
- b. beperkingen die voortvloeien uit het gebiedskarakter, zoals:
- ongunstige waterhuishouding: 's winters is het land zeer nat door een bolle 'grondwaterbel', 's zomers is het land (te) droog doordat het water snel uitzakt en via het kanaal (dat de natuurlijke zandaders doorsnijdt die het water 's zomers afvoeren) wegstroomt. In juni en juli staat de grasgroei in het hoge deel van het gebied bijna stil. Hierdoor is er aanmerkelijke productieschade;
 - ongunstige perceelsstructuur: kleine, onregelmatige percelen die relatief hoge beweringskosten met zich meebrengen.
- c. de hogere productiekosten door de eilandsituatie. Het gaat hier om hogere kosten van gebouwen, werktuigen, grondstoffen en distributie als gevolg van transport van en naar het eiland. LTO Noord en agrarische natuurvereniging De Lieuw hebben deze kosten vorig jaar in beeld laten brengen.

Voor de beperkingen vanuit wet- en regelgeving (onderdeel a) is heel goed een vergoeding (of: schade) te berekenen. Probleem is echter dat Den Haag en Brussel deze vergoedingen niet goedkeuren: er mag niet worden betaald voor zaken die wettelijk zijn geregeld. En voor bestemmingsplanbepalingen kan zo nodig planschade worden geclaimd. In Midden-Delfland is ten behoeve van het Groenfonds een 'teelthandicap' berekend voor het instandhouden van grasland, maar die is door Brussel geschrapt. Wel goedgekeurd is daar een vergoeding voor het instandhouden van *oud* grasland (met een lagere productie).

Hogere productiekosten door de eilandsituatie (onderdeel c) zijn niet uniek voor de Hoge Berg, maar gelden voor het hele eiland. Bovendien zijn ook deze kosten geen handicaps in termen van de Brusselse regeling voor probleemgebieden: daar gaat het om *natuurlijke* handicaps. Voor eilanden met een zeer geïsoleerde ligging (maar dan hebben we het niet over de Wadden) heeft Brussel aparte steunprogramma's.

Handicaps veroorzaakt door het gebiedskarakter (droogte, onregelmatige en kleine percelen) zijn wel valide. Hierbij kan een vergoeding van bijna €365,- per ha worden berekend, zo blijkt uit de berekeningen in bijlage 3 (zie de samenvatting in tabel 4). Daarbij is de agrarische productie op de Hoge Berg vergeleken met die van een gemiddeld bedrijf in Nederland. Beperking hier is dat Brussel vereist dat zulke handicaps worden vergoed via de regeling probleemgebieden. De vergoeding daarvan is gebonden aan de maximum van €150,- per ha, waarvan LNV er nu €94,- betaalt. De provinciale regeling zou hier dus - zonder dat er extra 'tegenprestaties' zijn vereist - nog €56,- per ha bovenop mogen zetten, maar daarmee wordt nog slechts de helft van de financiële handicap vergoed.

Door de ongunstige waterhuishouding staat de grasgroei in de zomer vrijwel stil

Tabel 4. Kosten van instandhoudingsbeheer (natuurlijke handicaps)

Vergoedingsgrondslag	Bedrag per hectare
Droogtedepressie	€ 216,00
Kleine onregelmatige percelen	€ 149,00
Totaal	€ 365,00

3.2.3 Betalen voor actief beheer - opbouw in modules

Een variant die aanvullend op de vorige kan worden gekozen is het betalen voor afzonderlijke natuur- en landschapsmaatregelen ('actief beheer'), waarbij die maatregelen zo gebiedsspecifiek mogelijk zijn gedefinieerd. Deze variant sluit het dichtst aan bij de huidige subsidiepraktijk van Programma Beheer en ROL/RAL. Gebiedsspecifiek zijn hier twee maatregelen die direct verbonden zijn aan het landschap ter plekke:

- vergoeden van de grasproductiederving die verbonden is aan de schapenhouderij zoals die op de Hoge Berg plaatsvindt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de lagere grasproductie die gepaard gaat met het houden van schapen, de beperkte mestgiften die hierbij worden toegepast (op het perceel zelf en langs de tuinwallen) en het grondverlies dat gepaard gaat met tuinwallen en kolken. Hierbij kan een productiederving van wel €262,- per ha worden berekend (zie tabel 5 en bijlage 3);
- onderhoud van kenmerkende landschapselementen en cultuurhistorische elementen, zoals tuinwallen, kolken en schapenboeten. Omdat er voor schapenboeten een aparte gemeentelijke regeling loopt, hebben we de berekening beperkt tot de twee eerste elementen, inclusief het grondbeslag van de landschapselementen en het onbemest laten van de perceelsrand langs de tuinwallen. Voor het onderhoud 'sec' kan een vergoeding worden berekend van €315,- per ha (zie tabel 5 en bijlage 3). Deze vergoeding is gebaseerd op een bedrijf met een gemiddelde lengte aan tuinwallen en een gemiddeld aantal kolken.

Op basis van deze maatregelen (matig extensieve schapenhouderij en onderhoud landschapselementen) komen we tot een maximale vergoeding van ca €577,- per ha.

Tabel 5. Kosten van actief beheer: productiederving door extensieve schapenhouderij en arbeids- en machinekosten bij onderhoud landschapselementen

Vergoedingsgrondslag	Bedrag per bedrijf	Bedrag per hectare
a. Actief grasland	€10.469,76	€261,74
• verplichte beweiding schapen	€ 4.896,00	€122,40
• lagere bemesting	€ 4.056,00	€101,40
• geen kunstmestgift perceelsranden	€ 857,60	€ 21,44
• verlies productie tuinwallen	€ 550,00	€ 13,75
• verlies productie poelen	€ 110,16	€ 2,75
b. Onderhoud landschapselementen	12.600,66	315,01
• tuinwallen gangbaar	€11.436,50	€285,91
• drinkpoelen	€ 1.164,16	€ 29,10
Vergoeding totaal	23.070,42	576,75

Daarnaast kunnen natuurlijk naar believen maatregelen worden toegevoegd die de natuur- en landschapswaarden verder versterken en die voor een deel al onder de landelijke subsidieregelingen kunnen worden gecontracteerd, zoals:

- a. het handhaven van *oud grasland* (achterwege laten van graslandvernieuwing). Hierbij kan een vergoeding van ca €80,- per ha worden berekend. In Midden-Delfland wordt dit toegepast voor percelen die langer dan 10 jaar niet zijn gescheurd;
- b. *weidevogelbeheer*. Dit is op het hogere deel van het Hoge Berg echter minder relevant;
- c. *botanisch graslandbeheer*. Er is nu op enkele tientallen ha botanisch beheer gecontracteerd (hooiland, kruidenrijk grasland en halfnatuurlijk grasland). Daarnaast valt te denken aan een specifiek op de Hoge Berg (o.a. grasklokjes) gericht pakket waarbij het grasland van begin mei tot begin juli 'dicht' is. Dit vereist tevens een bemestingsreductie, omdat anders in juli een te zware snede is ontstaan die voor schapen ongunstig is. Hierbij kan een aanvullende vergoeding worden berekend van ca €55,- per ha. Ook kan hiervoor worden gedacht aan het benutten van de (zo nodig aangepaste) voorbeweidingspakketten voor weidevogels, waarbij het land in het voorjaar ook dicht is;
- d. *natuurgericht beheer van tuinwallen en poelen*. In het voorgaande hebben we het louter gehad over 'instandhoudingsbeheer' vanuit landschappelijk oogpunt. Er is echter belangrijke natuurwinst te bereiken door:
 - de tuinwallen ruimer uit te rasteren (of niet uit te rasteren) en te maaien in plaats van te beweiden. Dit zal ten goede komen aan de botanische kwaliteit. Vergeleken met de huidige kostenberekening nemen de kosten dan aanmerkelijk toe, doordat er sprake is van meer grondverlies (raster op grotere afstand van wal) en van arbeidsintensief maaiwerk (maaien met bosmaaier en handmatig afvoeren). De kosten van dit beheer zijn berekend op €2,84 per meter tuinwal, €0,55 per m meer dan het huidige beheer (zie bijlage 3). Zoals we al meldden in § 3.2.1, komt dit voor het referentiebedrijf op een extra vergoeding van €69,- per ha;
 - de poelen gedeeltelijk af te rasteren, zodat het vee nog slechts op specifieke plekken toegang heeft tot het water. Bij de nu berekende onderhoudskosten komen dan de rasterkosten en de kosten van het tijdelijk weghalen van het raster bij onderhoud.

Deze vier maatregelen zijn vooralsnog niet meegenomen in de totale kostenberekening. Ze kunnen als 'extra's' worden toegevoegd aan de beschreven maatregelen, en desgewenst ook als aparte modules aan het voorkeurspakket.

'Plussen' bovenop het nieuwe landschapspakket kunnen bestaan uit botanisch beheer van tuinwallen of percelen, bijvoorbeeld gericht op soorten als het grasklokje

3.3 Voordelen en beperkingen van de varianten

Algemene aandachtspunten

We kunnen bij de varianten uit § 3.2 de volgende algemene aandachtspunten formuleren:

- a. De varianten kennen alle een (gemiddeld) hogere vergoeding dan de bedrijven op de Hoge Berg nu (gemiddeld genomen) ontvangen, behalve als in de modulaire variant geen gebruik kan worden gemaakt van de regeling probleemgebieden (tabel 6). Dit betekent dat het verlies van de vergoedingen voor weidevogel- en botanisch beheer (die immers niet langer primaire doelstellingen zijn van het landschapspakket) in de meeste gevallen meer dan wordt gecompenseerd door de landschapsvergoeding. De mate waarin de vergoeding stijgt, is echter sterk afhankelijk van de variant en van de vraag of subsidieplafonds van bestaande regelingen in acht moeten worden genomen: van minimaal €110,- tot maximaal €510,- per ha extra (zie tabel 6). Hierop komen we later in deze paragraaf terug. De extra bijdrage aan het agrarisch inkomen is ook juist één van de oogmerken van het nieuwe pakket. Voor de overheid betekent dit echter een hogere budgetlast (zie ook hoofdstuk 4).
- b. Hoewel de gebiedspartijen erkennen dat de huidige ROL/RAL-vergoedingen niet toereikend zijn, is het lastig te verdedigen dat in een nieuw pakket voor de Hoge Berg met hogere vergoedingen voor tuinvallen en kolken zou worden gewerkt dan elders op Texel. Daarom zou het een optie zijn om dit onderdeel af te splitsen van het integrale pakket (variant 1) en/of in beide varianten met identieke vergoedingen te werken als in de ROL/RAL. Hierdoor daalt de maximale vergoeding met €172,- per ha. Overigens zullen bij uitvoering van de verkaveling op de Hoge Berg nog nieuwe tuinvallen en kolken worden aangelegd, hetgeen nog een extra beroep doet op het ROL/RAL-budget.
- c. Het feit dat de grondgebruikers op de Hoge Berg nu “betaald krijgen om schapen te weiden” kan scheve ogen geven bij de grondgebruikers op andere delen van Texel. Daar staat echter tegenover:
 - dat het gebied al jaren een status aparte heeft, inclusief beperkingen in de mogelijkheden tot nevenverdiensten;
 - dat de deelnemers zich ook verplichten om een maatschappelijke dienst te leveren in de vorm van grasland met schapen, ofwel een voortzetting van het huidige beheer. Daarom lijkt het goed om in alle pakketvarianten (1) te vereisen dat het grasland met schapen wordt beweid (percelen met andere veesoorten komen dan dus niet in aanmerking) en (2) dat er gemiddeld door het jaar heen minimaal 5 schapen per ha lopen. Het formuleren van een maximale veebezetting lijkt niet nodig: hoewel de schapenhouderij relatief extensief is in termen van graslandgebruik (bemesting) en veebezetting, zit de schapenhouderij op de Hoge Berg aan de grenzen van wat veterinair mogelijk is;
 - dat de landbouw op Texel deze insteek ook kan gebruiken om op termijn iets soortgelijks te bewerkstelligen voor andere delen van het ‘oude land’.

Tabel 6. Kostenoverzicht (€per ha) huidige vergoedingen en drie varianten

Variant	huidig niveau	integraal pakket	modulair pakket		
			passief	actief	totaal
onbegrensd	430	713	365	577	942
bij plafond ROL/RAL	430	541*	365	399	764
bij plafond probleemgebied	430	713	150	577	727
bij beide plafonds	430	541*	150	399	549

* alleen als de ROL/RAL zou worden afgesplitst van het integrale pakket

De varianten onderling vergeleken

De verschillende benaderingen uit § 3.2 kennen ten opzichte van elkaar de volgende voordelen en beperkingen:

- a. De normkostenvariant heeft als ontegenzeggelijk voordeel dat het een nieuw en integraal pakket is. Dat heeft voor- en nadelen:
 - één pakket betekent voor de grondgebruiker en/of de agrarische natuurvereniging ook één aanvraag in plaats van drie of vier. Hierbij moet meteen worden opgemerkt dat - als de provincie dat wil - ook de modulaire variant zo zou kunnen worden uitgevoerd dat de aanvrager met slechts één gebiedsloket te maken heeft;
 - bij een nieuw pakket met een eigen financiering hebben we niets te maken met subsidieplafonds van bestaande regelingen (ROL/RAL, regeling probleemgebieden) en kan in beginsel een volledig kostendekkende vergoeding worden betaald;
 - een nieuw pakket kan - zeker als dat niet naadloos past in de bestaande kaders (huidige subsidieregelingen, catalogus groenblauwe diensten) - bestuurlijk nogal wat voeten in de aarde hebben, waardoor het even kan duren voor 't operationeel wordt;
 - daar waar een deel van de bestaande regelingen kan rekenen op medefinanciering vanuit de EU, is dat bij een nieuw pakket nog maar de vraag. Dit betekent hogere budgetlasten voor de nationale overheden en/of een behoorlijke inspanning om het pakket in het POP-2 onder te brengen.Op de twee laatste punten gaan we in hoofdstuk 4 nog wat nader in.
- b. De normkostenvariant gaat ervan uit dat niet landbouw, maar landschap en cultuurhistorie voorop staan. Het is nog onduidelijk of de grondgebruikers op en rond de Hoge Berg, die immers juist wilden ontgrenzen om meer vrijheden te hebben, deze insteek steunen. Op zich hoeft deze aanpak echter helemaal geen extra beperkingen met zich mee te brengen: het gebied is immers al landschapsreservaat en met de gemeente kunnen afspraken worden gemaakt over de toekomstige planologische status.

Voor kolken en tuinwallen zelfde vergoedingen hanteren als elders op Texel?

4. Beleidsmatige aspecten

We hebben in het voorgaande hoofdstuk verschillende varianten uitgewerkt, die in twee categorieën zijn in te delen: een nieuw, integraal pakket en een uit afzonderlijke modules (deels bestaand, deels nieuw) op te bouwen pakket. De beleidsmatige aspecten van een keuze voor één van beide sporen verschillen nogal. Daarbij staan we in dit hoofdstuk nader stil.

Budgetbeslag

Voor het berekenen van het budgetbeslag van de verschillende pakketten zijn we uitgegaan van een oppervlakte van 200 ha van de 500 ha die het landschapsreservaat groot is. Het zal immers vooral gaan om de hogere delen van de Hoge Berg en alleen om percelen met schapenhouderij. Als we het huidige budgetbeslag van het natuur- en landschapsbeheer op de Hoge Berg vergelijken met het budgetbeslag van de mogelijk toekomstige pakketten (tabel 7), blijkt het volgende:

- ten opzichte van de huidige uitgaven gaan de *minimale* extra kosten van een nieuw pakket (bij inachtneming van subsidieplafonds ROL/RAL en regeling probleemgebieden) daar ongeveer 25% bovenuit. In absolute termen gaat het (voor 200 ha) om een relatief bescheiden extra budget van ruim €20.000,- per jaar. De twee pakketvarianten verschillen hierin nauwelijks;
- ten opzichte van de huidige uitgaven gaan de *maximale* extra kosten van een nieuw pakket daar 65% (integraal pakket) resp. 120% (modulair pakket) bovenuit. In absolute termen gaat het (voor 200 ha) om extra budgetten van circa €50.000,- tot 100.000,- per jaar.

Hierin verschillende de twee varianten dus wél aanmerkelijk.

Hierbij moet bovendien worden bedacht dat de kans bestaat dat de EU-medefinanciering straks niet langer van kracht is en een groter deel van de uitgaven voor rekening van de Nederlandse overheden komt. Als we uitgaan van een huidige EU-financiering van 50% van de probleemgebiedenvergoeding en het SAN-beheer, bedraagt het maximale bedrag met 'uitvalrisico' ongeveer €60.000,-, ofwel max. 28% van de huidige uitgaven.

Tabel 7. Budgetbeslag (€) van de verschillende varianten*

	huidige uitgaven	integraal pakket	modulair pakket		
			passief	actief	totaal
minimaal	86.000	108.200	30.000	79.800	109.800
maximaal	86.000	142.600	73.000	115.400	188.400

* gemiddelde ha-kosten x 200 ha

Publieke of private financiering

Omdat de betrokken gedeputeerden hebben aangegeven dat er een oplossing moet komen voor de problematiek van de Hoge Berg, hebben we primair gekeken naar de mogelijkheden van publieke financiering. Maar omdat zal blijken dat onderdelen van het pakket (kunnen) vastlopen op Brusselse staatssteunregels én omdat is gebleken dat er wellicht ook uit private hoek bereidheid is tot medefinanciering, is het zinvol om de kansen voor private financiering verder te verkennen. Bij private financiering gelden immers de staatssteunregels niet. In dat geval ligt fondsvorming het meest voor de hand: zo kunnen incidentele bijdragen worden verduurzaamd en kunnen uit het rendement structurele (jaarlijkse) vergoedingen worden betaald.

Een andere manier om de staatssteunregels te vermijden is het in concurrentie aanbesteden van het werk. In dat geval gelden de aanbestedingsregels voor decentrale overheden. Deze

bieden op zich ruimte voor het inperken van de concurrentie, bijvoorbeeld als het gaat om het unieke karakter van de dienst. Dat wordt in dit geval bepaald door het sterk plaatsgebonden karakter van de activiteiten en het ontbreken van serieuze andere gegadigden voor het beheer. Daarom lijkt het de moeite waard om ook deze optie nader te verkennen.

Beleidsmatige ‘ophanging’ van het pakket

Integraal, nieuw pakket

In de variant waarin het Hoge-Bergpakket het enige, omvattende pakket wordt voor het gebied, zouden er een aparte provinciale Verordening en begrenzing moeten komen. De provincie zou hiervoor dan een aparte begrenzingsstatus moeten opnemen in het gebiedsplan, omdat dit nu alleen beheersgebied (= landbouwgebied) en natuurgebied kent. Hierbij kan wellicht de bestaande status van landschapsreservaat worden aangehouden.

Het nieuwe pakket komt goeddeels in de plaats van alle contracten die nu lopen (vanuit Programma Beheer en ROL/RAL). Omdat de provincie ‘eigenaar’ is van beide regelingen, kan zij dit goed afstemmen. Nadeel is dat de provincie wellicht voor hogere kosten komt te staan doordat het zoals gezegd nog zeer onzeker is of het nieuwe pakket zich leent voor EU-medefinanciering, zeker als hiervoor een aparte begrenzing in het leven wordt geroepen. Overigens heeft het ook (bescheiden) voordelen als het pakket daarvoor niet in aanmerking komt: op onderdelen gelden er bij nationale financiering soepeler uitvoeringsbepalingen. Deze voordelen, die recent zijn verkend ten behoeve van de Ombouw Programma Beheer, lijken echter bescheiden.

Bij een nieuwe begrenzing (integrale pakket) kan wellicht gewoon de grens van het landschapsreservaat worden aangehouden

Modulaire opbouw: 'plus' op bestaande pakketten

Bij een modulaire pakketopbouw lopen alle relevante lopende contracten gewoon door en concentreert het nieuwe pakket zich op aanvullende maatregelen. Daar bij zijn er nog twee subvarianten:

- de lopende overeenkomsten blijven doorlopen onder SAN en SN, de rest komt onder een aparte provinciale verordening te vallen;
- als alle maatregelen en vergoedingen toch 'Brussel-proof' moeten zijn, zou de provincie de extra maatregelen zelfs als regionale specialiteiten in de nieuwe SAN kunnen proberen op te nemen. Nadeel daarvan is dat de Brusselse medefinanciering hoge en soms lastige eisen stelt aan de uitvoering.

In beide gevallen zouden de ontgrensde gebieden het best als beheersgebied kunnen worden begrensd. Hierbij is van groot belang wat Noord-Holland gaat doen met de huidige 'ruime-jasgebieden'. Als deze aanpak verdwijnt (zoals is voorgesteld), kan het huidige 1:1 begrensde beheersgebied het beste worden uitgebreid met alle ontgrensde percelen.

Daarnaast is nog een extra 'plus' mogelijk: de provincie kan de vergoeding voor natuurlijke handicaps sowieso ('Brussel-proof' en zonder extra tegen prestaties) verhogen van €94,- naar €150,- per ha. Dat is al belangrijke winst. Maar zoals in § 3.2.2 naar voren kwam, dekt de vergoeding dan nog slechts de helft van de werkelijke handicaps (instandhoudingskosten) zoals we die hebben berekend. Bovendien is het onzeker of land in eigendom van terreinbeheerders – ook al is het ontgrensd – in aanmerking komt voor deze vergoeding.

Begrenzing als afgeleide van pakketkeuze

Omdat we in dit rapport geen pakketkeuze maken en de beleidsmatige gevolgen van die keuze substantieel zijn, kan het beste eerst een keuze worden gemaakt voor één van de pakketten en pas daarna worden beoordeeld hoe en waar er moet worden ontgrensd en welk nieuwe begrenzing daarvoor in de plaats moet komen. Ontgrenzing en (her)begrenzing zijn dan geen doel op zich, maar een afgeleide van de pakketkeuze. Tabel 8 kan daarbij behulpzaam zijn.

Tabel 8. Begrenzingsmogelijkheden pakketvarianten

	integraal pakket	modulair pakket		
		passief (instandhouding)	actief: productiederving	actief: landschapsonderhoud
natuurgebied	ja	nee	nee	ja
beheersgebied	nee (?)	ja (?)	ja	ja
nieuw type begrenzing	ja	ja	ja	ja

Pakket en catalogus groenblauwe diensten

In alle gevallen moeten de maatregelen voor de Hoge Berg Brussel-proof zijn en dus in de catalogus groenblauwe diensten passen (of aan de catalogus worden toegevoegd), zo heeft de provincie vastgesteld. Bij het berekenen van vergoedingen is duidelijk geworden dat veel maatregelen en vergoedingen wel passen in de systematiek van de catalogus, maar er als zodanig niet in staan of financieel ontoereikend zijn. Uit een gedetailleerde vergelijking van de integrale pakketvariant met de catalogus 2007 (bijlage 5), blijkt het volgende:

- op onderdelen zijn er grote verschillen tussen de voor het pakket berekende kosten en de catalogusprijzen, zowel positief als negatief. Hoewel de totale vergoeding die op basis van de catalogus kan worden berekend wel in de buurt komt van de door ons berekende vergoeding, kan bij een strikte naleving van de catalogus een pakketvergoeding van slechts 35 à 50% van het berekende bedrag worden betaald;

- belangrijke posten die ontbreken of financieel tekortschieten zijn de kosten van vee (controle, verweiden) en van het onderhoud van tuinwallen en poelen. Dat zijn allemaal geen nieuwe feiten: al in 2007 heeft de provincie Noord-Holland aanpassingsvoorstellen voor de catalogus ingediend, maar die zijn op deze onderdelen niet gehonoreerd. Bij de kosten van veecontrole speelt bovendien mee dat het hier om schapen gaat, waar de controle intensiever is dan bij rundvee (waarop de catalogus goeddeels is gebaseerd).

Een vergelijking van de modulaire variant met de catalogus (eveneens in bijlage 5) leert dat de catalogus in dit geval – naast het reeds genoemde onderhoud van landschapselementen – niet of onvoldoende voorziet in:

- vergoeding voor ‘natuurlijke handicaps’ (instandhoudingsbeheer), die zoals bekend is gebonden aan EU-maxima;
- vergoedingen voor lagere grasproductie door verplichte schapenhouderij en beperkt reduceren van de bemesting. Dergelijke posten passen wel in de systematiek van de catalogus, maar zijn niet als zodanig benoemd.

Welke pakketvariant ook wordt gekozen, de provincie zal dus voor de Hoge Berg opnieuw een inspanning moeten leveren om de catalogus op onderdelen aangepast en uitgebreid te krijgen.

Pakket, begrenzing en planologie

Zoals we aangaven in § 3.2.1, kan een pakket dat de Hoge Berg niet vanuit de landbouw, maar vanuit landschap en cultuurhistorie benadert, door de grondgebruikers ter plekke als een bedreiging worden gezien. Of dat ook werkelijk zo is, hangt sterk af van de provinciale begrenzing en (vooral) van de gemeentelijke bestemming. Als de gemeente niets verandert aan de bestemming, verandert er in feite voor de grondgebruikers niets - hierover kunnen met de gemeente wellicht afspraken worden gemaakt.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk schetsen we puntsgewijs onze conclusies en aanbevelingen.

1. In deze verkenning richten we ons vooral op het hogere deel van de Hoge Berg. Dat wordt gekenmerkt door een relatief extensieve schapenhouderij op kleine, onregelmatige gevormde en droge percelen omzoomd door tuinwallen en met een hoge dichtheid aan drinkpoelen (kolken). Deze specifieke situatie bevat voldoende aanknopingspunten om bij ontgrenzing een lokaal 'Hoge-Bergpakket' samen te stellen.
2. Is er in de huidige situatie nog een behoorlijke oppervlakte aan natuurcontracten gesloten (weidevogelbeheer, botanisch graslandbeheer), voor het nieuwe pakket staat het karakteristieke landschap (met extensieve schapenbeweiding) centraal. Dat betekent dat de doelen verschuiven naar landschap en cultuurhistorie, met eventueel een aantal 'biodiversiteitsplussen' in het beheer. De verkenning heeft vooral de landschapsdoelen doorgerekend, maar benoemt wel enkele aanvullende natuurmaatregelen, en berekent daarvan soms ook de kosten. Om tot een hectarebedrag te komen, is gerekend met een standaard Hoge-Bergbedrijf met een gemiddelde lengte aan tuinwallen en een gemiddeld aantal kolken. Aangezien daarin per bedrijf aanmerkelijke verschillen zitten, kunnen de vergoedingen later uiteraard per bedrijf op maat worden gesneden. Aanname is dat het nieuwe pakket geldt voor het hele landschapsreservaat (ca 500 ha), maar daarbinnen alleen voor percelen met schapenhouderij (door het jaar heen minimaal 5 schapen per ha). Een bovengrens lijkt niet nodig, omdat de bedrijven qua veebezetting al aan hun veterinaire plafond zitten.
3. We hebben drie invalshoeken verkend om tot een Hoge-Bergpakket te komen. De eerste is die van een nieuw, integraal gebiedspakket dat geheel in de plaats komt van de lopende overeenkomsten vanuit Programma Beheer en ROL/RAL. Daarvoor hebben we een benadering gekozen vanuit landschap en cultuurhistorie, waarbij alle beheershandelingen in het land (beweiden, maaien, onderhoud tuinwallen en kolken) ten dienste staan van de landschappelijke identiteit. We hebben daarvoor de zogeheten normkostensystematiek gehanteerd en alle handelingen die direct ten gunste komen van het landschap 'op kosten gezet'. Daarbij hebben we ons niet gestoord aan subsidieplafonds van bestaande regelingen (met name ROL/RAL). Zo is een vergoeding berekend van €713,- per ha, tweederde méér dan er nu (gemiddeld per ha) aan natuur- en landschapsvergoedingen wordt ontvangen. Met dit pakket verbinden de deelnemers zich tot het leveren van een maatschappelijke dienst: het 'leveren' van grasland met schapenbeweiding. Maar omdat het lastig te verdedigen valt dat op de Hoge Berg hogere bedragen voor het onderhoud van tuinwallen en poelen worden ontvangen dan elders op Texel, is er veel voor te zeggen om - zo lang de ROL/RAL-vergoedingen niet beter kostendekkend zijn gemaakt - de bestaande tarieven te hanteren. De vergoeding voor het integrale pakket daalt daarmee tot €541,- per ha, nog altijd 25% meer dan de huidige vergoedingen.
4. Een tweede invalshoek is het kapitaliseren van alle 'natuurlijke handicaps', of positiever geformuleerd: het instandhouden van het karakteristieke landschap. Hierbij kan een maximale vergoeding van wel €365,- per ha worden berekend. Dit spoor loopt echter al snel dood op de Brusselse regels, die bepalen dat voor dit type beheer maximaal €150,- per ha mag worden betaald. De provincie mag dus wel €56,- per ha bovenop de huidige

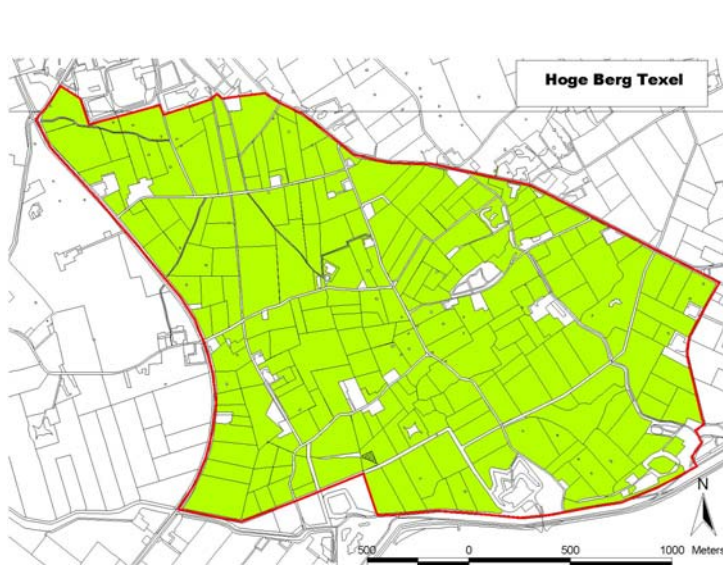
vergoeding zetten. Daarnaast is het onzeker of land in eigendom van terreinbeheerders in aanmerking komt voor deze vergoeding, ook al is het ontgrensd als natuurgebied.

5. De derde invalshoek, die overigens combineerbaar is met de tweede, is die van een modulair opgebouwd pakket bestaande uit:
 - verplichte schapenbeweiding en een relatief lage bemesting (c.q. behoud van het extensieve karakter van de schapenhouderij ter plekke;
 - de productiederving door de aanwezigheid van landschapselementen (vrijwaren van randen bij bemesting, grondbeslag elementen);
 - het onderhoud van deze elementen (tuinwallen, kolken).Als we deze factoren kapitaliseren, komen we op een maximale vergoeding van €577,- per ha. Hanteren we voor het onderhoud van landschapselementen de ROL/RAL-vergoedingen, dan komt het totaal uit op €399,- per ha.
Zoals gezegd kunnen we het instandhoudingsbeheer uit punt 4 hiermee combineren als 'basismodule'. De maximale vergoeding komt dan uit op €942,- per ha. Hanteren we de subsidieplafonds van de bestaande regelingen (ROL/RAL, probleemgebieden), dan komt het totaal aanmerkelijk lager uit: op €549,- per ha.
6. Alle berekende pakketvergoedingen pakken hoger uit dan de nu ontvangen vergoedingen (gem. €430,- per ha), behalve in de situatie waarin in de modulaire variant geen gebruik kan worden gemaakt van de regeling probleemgebieden (zie punt 4). De mate waarin de vergoeding stijgt, is echter sterk afhankelijk van de vraag met welke subsidieplafonds rekening moet worden gehouden. De minimale vergoeding bedraagt in beide pakketvarianten ongeveer €540,- per ha, de maximale vergoeding bedraagt in de integrale variant €713,- en in de modulaire €942,-. Parallel daaraan stijgt het budgetbeslag voor de provincie met minimaal 25% tot maximaal 120%. Het budgetbeslag kan nog met 25% extra toenemen als er geen sprake (meer) is van EU-medefinanciering voor het pakket.
7. Alle varianten gaan primair uit van een landschappelijke insteek. Als niettemin ook extra natuurwinst wordt nagestreefd, kunnen in elke variant naar believen ook 'pluspakketten' worden toegevoegd. Regiospecifieke plussen kunnen bijvoorbeeld zijn gelegen in:
 - verhogen van de natuurwaarden van tuinwallen (door ze te maaien in plaats van af te laten grazen) en poelen (door ze gedeeltelijk uit te rasteren). Van botanisch tuinwalbeheer zijn ook de kosten berekend; dit is 25% duurder dan het gangbare beheer (en ruim 2,5 maal duurder dan de huidige ROL/RAL-vergoedingen);
 - selectief verhogen van de natuurwaarden van de graslanden zelf (waar dat kansrijk is) door botanische pakketten als een 'grasklokjespakket' (land 'dicht' van begin mei tot begin juli). De extra kosten van een dergelijk pakket zijn ongeveer €55,- per ha;
8. Voor de integrale pakketvariant kan het gebied het beste worden (her)begrensd als landbouwgebied met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden, of eventueel als landschapsreservaat. Tussen grondgebruikers en gemeente zijn daarnaast goede afspraken nodig over de planologisch (her)bestemming. Als die ook uitgaat van landbouwgebied met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden, brengt dat voor de landbouw geen extra planologische beperkingen met zich mee.
Financieringstechnisch is het de vraag of zo'n nieuwe begrenzing in de definities van het nieuwe Programma Beheer een 'geldige' categorie is. Alternatief is dus dat de provincie het pakket helemaal lostrekt van het Programma Beheer en voorziet van een streekeigen begrenzing en financiering. Dat heeft de charme van de eenvoud en integraliteit. Ook hebben we hier in beginsel niet te maken met subsidieplafonds van bestaande regelingen

(al lijkt het raadzaam om voor het landschapsonderhoud sowieso de ROL/RAL te volgen). Beperkingen zijn vooral gelegen in de waarschijnlijk wegvallende EU-medefinanciering (dus in hogere budgetlasten voor de provincie) en in de wellicht tijdrovende route naar zo'n nieuw pakket toe.

9. Voor de modulaire variant kan het gebied het beste begrensd blijven (c.q. na ontgrenzing begrensd worden) als beheersgebied. Daarna kan de provincie kiezen: proberen het pakket als geheel (als voorbeeld van regionaal maatwerk) onder de SAN te brengen, of alleen onderdelen onder de SAN te brengen (of te laten) en andere, lastiger inpasbare onderdelen onder een aparte provinciale verordening te financieren. Voor de percelen die aanspraak kunnen maken op de probleemgebiedenvergoeding, kan de provincie nu al (zonder extra tegenprestaties te verlangen) de vergoeding verhogen tot €150,- per ha.
10. De pakketten kennen elk hun voors en tegens. Het is uiteindelijk aan het provinciaal bestuur om in overleg met de gebiedspartijen hierin een keuze te maken. Daarbij is het gewenst:
 - om de (her)begrenzing te beschouwen als afgeleide van de pakketkeuze en de gewenste financiering (al dan niet onder programma beheer en/of POP-2);
 - om naast de gebiedspartijen ook de grondgebruikers ter plekke te raadplegen. In het kader van deze verkenning zijn daarmee slechts incidentele contacten geweest;
 - om goed te communiceren over de redenen waarom op de Hoge Berg een apart vergoedingenregime gaat gelden. Daarvoor zijn goede redenen, maar die moeten – om scheve ogen te vermijden – ook goed worden gecommuniceerd.
11. Welke pakketvariant ook wordt gekozen, op basis van de catalogus groenblauwe diensten 2007 (de nu goedgekeurde versie) kan slechts een deel van de in dit rapport berekende vergoedingen 'Brussel-proof' worden uitbetaald. Daarom is het gewenst dat de provincie het IPO opnieuw een serie voorstellen toelevert om ontbrekende pakketmaatregelen en -vergoedingen toe te voegen. Het pakket kan dan op zijn vroegst per 2010 operationeel worden. Dat zou op zich mooi uitkomen, want in dat jaar gaat ook het nieuwe Programma Beheer van start (en lopen de meeste oude SAN- en SN-contracten af).
12. Er zijn twee wegen waarbij de provincie niet te maken heeft met staatssteunregels en catalogusprijzen:
 - private financiering. Hiervoor lijken op Texel mogelijkheden te zijn. Bij voldoende substantiële private financiën kan door fondsvorming het jaarlijks fondsrendement worden gebruikt voor beheer van natuur en landschap, ook op de Hoge Berg;
 - aanbesteding in concurrentie. In dat geval gelden de aanbestedingsregels voor decentrale overheden. Door het unieke karakter van de te leveren dienst, bieden deze regels wellicht kansen voor inperking van het aantal 'leveranciers' tot de schapenhouders op de Hoge Berg.Daarom is een verdere verkenning van beide opties zinvol.

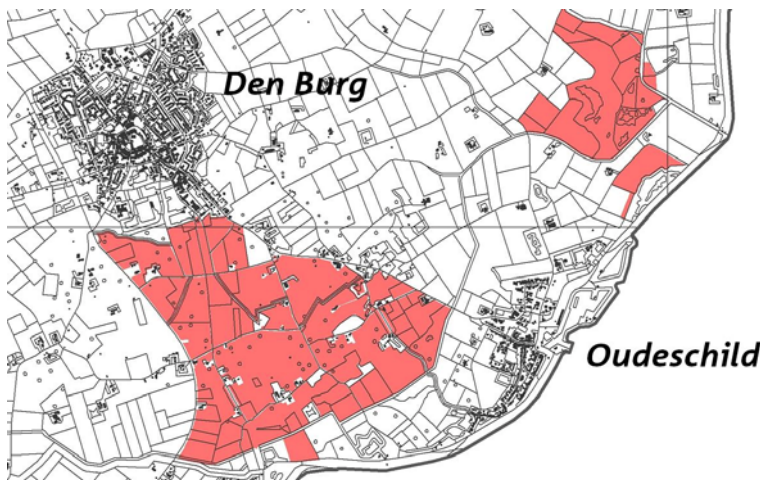
Bijlage 1. Kaarten gebiedsbegrenzingen

Begrenzing landschapsreservaat

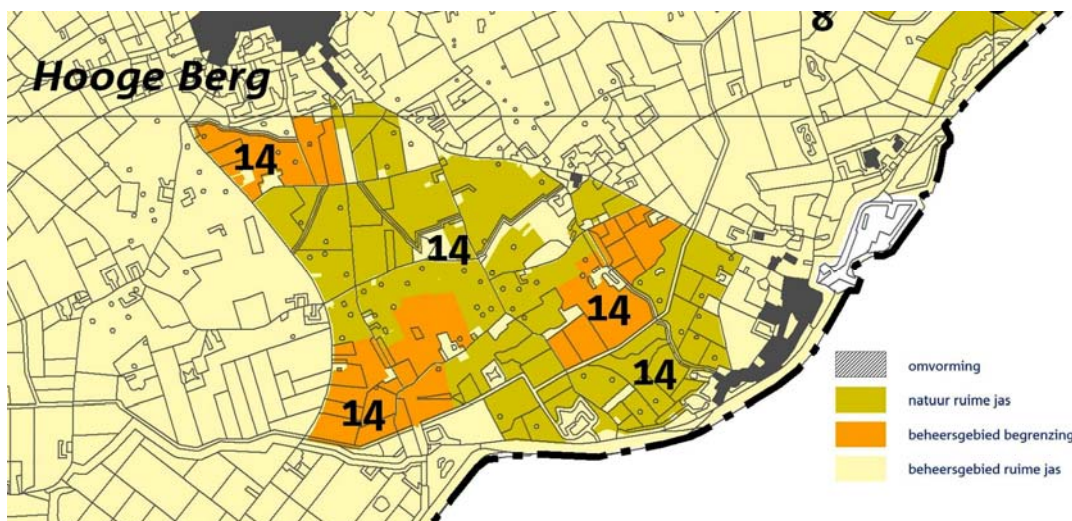

Begrenzing ROL/RAL-gebied

Begrenzing probleemgebied

Kaart gebiedsplan

Bijlage 2. Huidige contracten voor natuur- en landschapsbeheer

Contracten voor agrarisch en particulier natuurbeheer op de zeven bedrijven

Natuurbeheer	eenheden	vergoeding per eenheid (€)	totale vergoeding (€)
Agrarisch natuurbeheer (SAN)			
• nestbescherming (ha)	113,43	52	5.898
• maaidatum 1 juni (ha)	10,90	209	2.278
• maaidatum 8 juni (ha)	-	311	-
• maaidatum 15 juni (ha)	15,49	417	6.459
• maaidatum 22 juni (ha)	0,78	472	368
• natuurlijk handicaps (ha)	120,25	94	11.304
• ruige mest (ha)	49,74	77	3.830
• bonte weiderand (ha)	4,73	1.142	5.402
• bonte hooiweide (ha)	16,00	1.103	17.648
• ontwikkeling kruidenrijk grasland	3,10	964	2.988
Particulier natuurbeheer (SN)			
• pakket halfnatuurlijk grasland	7,95	138	1.097
Landschapspakketten (ROL/RAL)			
• tuinwallen dubbelzijdig (m)	19.399	0,71	13.773
• tuinwallen enkelzijdig (m)	6.743	1,42	9.575
• poelen /kolken (aantal)	57	gem. 70	3.990
Totaal			84.610

Bron: Jan Buijs (2006), Mogelijkheden voor landbouw en natuur op de Hoge Berg, Texel

Bijlage 3. Pakketvergoedingen op basis van normkosten

1. Inleiding

In deze notitie wordt een landschapsvergoeding voor de Hoge Berg berekend op basis van de zgn. normkostensystematiek. Hierbij worden voor alle werkzaamheden die nodig zijn om het landschap - grasland met schapen, tuinwallen en poelen - in stand te houden en te beheren de kosten berekend. Het gaat daarbij om kosten voor arbeid, werktuigen en materiaal die direct of indirect gerelateerd zijn aan het beheer en behoud van het landschap.

Voor de berekening van de vergoeding zijn de volgende stappen genomen:

- Het beschrijven van een representatief schapenbedrijf op de Hoge Berg;
- Het benoemen van werkzaamheden die direct of indirect een relatie hebben met het beheer.
- Het berekenen van de benodigde uren voor eigen arbeid, trekkers, werktuigen en loonwerk;
- Het berekende van de kosten voor arbeid, machines, loonwerk, brandstof en materiaal;
- De onder d. berekende kosten corrigeren met landbouwkundige opbrengst van het grasland (grasopbrengst minus pacht) op betreffende percelen;
- Het uiteindelijk gecorrigeerd bedrag is de landschapsvergoeding.

2. Representatief schapenbedrijf Hoge Berg

Op basis van de zes op de Hoge Berg gevestigde bedrijven met schapen zijn in de volgende tabel de uitgangspunten opgenomen voor een representatief schapenbedrijf op de Hoge Berg.

Tabel 1. Bedrijfsgegevens

Onderdeel	Per bedrijf
Veestapel en veebezetting	
Schapenstapel	
• schapen incl. jaarlingen	480
• geboren lammeren	840
• grootgebrachte lammeren	750
• fokrammen	15
Grootvee-eenheden (g.v.e.)	60
Cultuurgrond (ha)	40
G.v.e. per hectare grasland	1,50
Schapen per hectare grasland	12,0
Bemesting	
N-excretie dierlijke mest	5.000
Gebruiksruimte N dierlijke mest	6.800
N uit dierlijke mest werkzaam (35 %)	2.380
N-gift uit kunstmest	2.620
Totaal werkzaam kunstmest + dierlijk	5.000

Voedervoorziening	
Behoefte ruwvoer (ton ds)	72
Eigen ruwvoer (ton ds)	72
Zelfvoorziening ruwvoer	100 %
Snedepbrengst ruwvoer (kg ds)	2.850
Hectare maaien (ha)	25
Maaipercentage totaal (%)	62,5 %
Aankoop krachtvoer (kg)	60.000
Krachtvoer per schap incl lam (kg)	125
Landschapselementen	
Tuinwal enkelzijdig (m')	3.000
Tuinwal dubbelzijdig (m')	1.000
Poelen (stuks)	8

3. Relatie werkzaamheden met het beheer van het landschapsreservaat

In de volgende tabel is aangegeven welke werkzaamheden een directe, indirecte of géén relatie hebben met het beheer van het landschap. Alleen die werkzaamheden die een directe of indirecte relatie hebben worden geheel of gedeeltelijk meegenomen bij de berekening van de vergoeding.

Tabel 2. Relatie werkzaamheden met beheer van het landschap

Soort werkzaamheden	Relatie met beheer landschapsreservaat		
	direct	indirect	geen
Arbeid vee			
• controle + bijvoeden weideperiode		x (50 %)	x (50 %)
• verweiden		x	
• voeren stalperiode (60 dagen)			x
• scheren			x
• ontwormen (3x)			x
• hoefverzorging (2x)			x
• wassen (tekenbestrijding) (2x)			x
• aflammeren / lammerenzorg			x
• ophokken			x
• opstrooien			x
• uitmesten			x
• nummeren I&R			x
• extra arbeid dekperiode			x
• handel en verkoop			x
• overige arbeid vee			x
Arbeid grasland			
• maaien voederwinning (25 ha)	x		
• schudden (75 ha)	x		
• wiersen (25 ha)	x		
• persen + wikkelen (250 balen)	x		
• opladen/transport balen (250 balen)	x		
• grasland bloten (15 ha)	x		
• slepen grasland (40 ha)	x		
• greppel/sloot/randonderhoud	x		
• kunstmest uitrijden (2 x)	x		
• vaste mest uitrijden	x		
• overig landwerk	x		
Arbeid algemeen			
• administratie		x (ged.)	x (ged.)
• onderhoud erf en gebouwen			x
• vergaderingen, bijeenkomsten		x (ged.)	x (ged.)
• overige algemene werkzaamheden			x

4. Berekening uren eigen arbeid, werktuigenuren en loonwerkuren bedrijfsniveau

In de volgende tabel is een berekening gemaakt van de benodigde uren voor arbeid, trekkers, werktuigen en loonwerk. De berekend uren zijn zoveel mogelijk gebaseerd op bekend arbeidsnormen en zonodig gecorrigeerd voor de specifieke situatie op de Hoge Berg.

Tabel 3. Uren werkzaamheden t.b.v. landschapsbeheer

Soort werkzaamheden	Arbeid	Trekker	Werktuig	Loonwerk
Arbeid vee	525	105	60	-
• controle + bijvoeren weideperiode	360	90	90	
• uitmesten	15	15	15	
Arbeid grasland	120	120	120	21,5
• maaien voederwinning 25 ha	12,5	12,5	12,5	
• schudden (3x 25 ha)	18,75	18,75	18,75	
• wiersen (1 x 25 ha)	10	10	10	
• persen + wikkelen	-	-	-	12,5
• opladen/transport balen	-	-	-	5
• grasland bloten (15 ha)	7,5	7,5	7,5	
• slepen grasland (40 ha)	20	20	20	
• greppel- en slootonderhoud	15	15	15	
• kunstmest uitrijden (2 x)	20	20	20	
• vaste mest uitrijden	-	-	-	4
• overig landwerk	20	20	20	
Arbeid onderhoud tuinwallen	79	79	79	41,5
• onderhoud tuinwallen gangbaar *	37,5	37,5	37,5	-
• <i>maai-beheer</i> tuinwallen **	(150,0)	(25,0)	(150,0)	(-)
• periodiek herstel tuinwal (5000 m')	41,5	41,5	41,5	41,5
Arbeid onderhoud poelen	6,4	6,4	6,4	6,4
• opschonen poelen	6,4	6,4	6,4	6,4
Arbeid algemeen	24	-	-	-
• administratie m.b.t. gebied	16	-	-	-
• vergaderingen, bijeenkomsten	8 (auto)	8 (auto)	8 (auto)	--

* onderhoud tuinwallen gangbaar: afrasteren en afgrazen door schapen

** onderhoud tuinwallen door maaien en afvoeren

5. Berekening kosten eigen arbeid, werktuigenuren en loonwerkuren bedrijfsniveau

Op basis van de berekende uren is in de volgende tabel een kostenberekening gemaakt van alle aan het beheer toe te rekenen activiteiten. Daarbij zijn de volgende tarieven gehanteerd, die deels uit de Catalogus Groenblauwe diensten en deel uit de KWIN Veehouderij komen:

• arbeidsuur:	€27,50	• weidesleep:	€ 2,21
• trekkeruur:	€15,82	• weilandbloter:	€ 9,72
• transportwagen	€ 3,78	• pendelstrooier:	€ 5,68
• cirkelmaaier	€13,26	• achterlader + mestvork:	€ 2,32
• cirkelschudder:	€ 8,15	• greppelfrees:	€14,47
• cirkelhark:	€ 8,49	• bosmaaier:	€ 3,17

Tabel 4. Berekening kosten beheer landschapsreservaat

Soort werkzaamheden	Arbeid	Trekker	Werktuig	Brandstof	Loonwerk	Materiaal
Kosten vee	10.312,50	1.661,10	375,00	1.000,00	-	-
• controle	9.900,00	1.423,80	340,20	900,00	-	-
• uitmesten	412,50	237,30	34,80	100,00	-	-
Kosten grasland	3.403,13	1.957,73	926,81	1.237,50	5.350,00	-
• maaaien voederwinning 25 ha	343,75	197,75	165,75	125,00	-	-
• schudden (3x 25 ha)	515,63	296,63	152,81	187,50	-	-
• wiersen (1 x 25 ha)	275,00	158,20	84,90	100,00	-	-
• persen + wikkelen (250 balen)	-	-	-	-	3.750,00	-
• opladen/transport balen	-	-	-	-	1.000,00	-
• grasland bloten (15 ha)	206,25	118,65	72,90	75,00	-	-
• slepen grasland (40 ha)	550,00	316,40	44,20	200,00	-	-
• greppel- en slootonderhoud	412,50	237,30	217,05	150,00	-	-
• kunstmest uitrijden (2 x)	550,00	316,40	113,60	200,00	-	-
• vaste mest uitrijden	-	-	-	-	600,00	-
• overig landwerk	550,00	316,40	75,60	200,00	-	-
Onderhoud tuinwallen	2.172,50	1.361,83	298,62	790,00	5.187,50	1.625,00
• onderhoud gangbaar*	1.031,25	593,25	141,75	375,00	-	1.625,00
• <i>maai-beheer</i> **	(4.125,00)	(395,50)	(491,00)	(1.500,00)	(-)	(-)
• herstel tuinwallen	1.141,25	768,58	156,87	415,00	5.187,50	-
Onderhoud poelen	176,00	101,25	24,19	64,00	800,00	-
• opschonen poelen	176,00	101,25	24,19	64,00	800,00	-
Kosten algemeen	660,00	-	120,00	80,00	-	-
• administratie	440,00	-	-	-	-	-
• vergaderingen, bijeenkomsten	220,00	-	auto 120,00	80,00	-	-
Totaal kosten	16.724,13	5.081,91	1.744,62	3.171,50	11.337,50	1.625,00
Kosten per ha	418,10	127,05	43,62	79,29	283,44	40,63

* onderhoud tuinwallen gangbaar: afrasteren en afgrazen door schapen

** onderhoud tuinwallen door maaien en afvoeren

6. Correctie opbrengst gras

De berekende kosten voor het beheer van het landschap worden gecorrigeerd met de waarde van het winbaar gewas van het grasland.

De opbrengst van het winbaar gewas bedraagt per hectare grasland 0,625 (maaipercentage) x 2.450 netto kVEM-opbrengst x €0,18 per kVEM = €275,-.

7. Berekening landschapsvergoeding

In de volgende tabel is uiteindelijk de landschapsvergoeding berekend op €713,- per hectare over alle te ontgrenzen hectares op de Hoge Berg.

Tabel 6. Berekening landschapsvergoeding

	Bedrijf	Per ha
Kosten	39.524	988
• kosten vee	13.349	334
• kosten grasland	12.875	322
• kosten onderhoud tuinwallen *	11.435	285
• kosten onderhoud poelen	1.005	25
• kosten algemeen	860	22
Opbrengst grasland	- 11.000	- 275
• aftrek waarde winbaar gewas	- 11.000	- 275
Landschapsvergoeding	28.524	713

* bij maaibeheer van tuinwallen (maaïen en afvoeren i.p.v. afrasteren) stijgen de kosten met €2.745,25 per bedrijf en €68,63 per hectare

Bijlage 4. Pakketvergoedingen op basis van afzonderlijke modules

1. Inleiding

Uitgangspunt voor de vergoedingsgrondslagen is dat deze aansluiten bij de Catalogus Groenblauwe diensten en daarmee ‘Brusselproof’ zijn. De Europese Commissie heeft immers de Catalogus Groenblauwe Diensten getoetst aan de voorwaarden die de commissie stelt aan staatssteun. Zij heeft positief geoordeeld over de Catalogus en uitgesproken dat geen sprake is van oneigenlijke financiële steun aan ondernemers indien de Catalogus wordt toegepast.

Onderdelen van de nieuwe landschapsregeling voor de Hoge Berg staan niet in de Catalogus. Bij de berekening van de vergoedingsgrondslagen is echter de systematiek zoveel mogelijk gevolgd. De Catalogus kent de volgende vergoedingsgrondslagen:

- Investerings: aanleg
- Extra kosten: onderhoud, monitoring, organisatie
- Inkomensderving: opbrengstderving grond, waardedaling grond (inzet van grond)
- Transactiekosten: bijkomende kosten
- Baten; eventuele inkomsten

De Catalogus onderscheidt een tweetal boxen naar soorten vergoeding:

- Box 1: vergoeding probleemgebieden
Vergoedingen voor extra kosten en gedeerde inkomsten die het gevolg zijn van natuurlijke handicaps zijn op basis van de Brusselse normen aan een maximum gebonden.
- Box 2: tijdnormen, prijzen en uurvergoeding
Voor vergoedingen voor extra kosten en gedeerde inkomsten die niet het gevolg zijn van natuurlijke handicaps gelden verschillende normen en tarieven.

Waar het gaat om inkomensderving door een lagere grasproductie, is gerekend met een tarief van € 0,18 per kVEM (voederwaarde-eenheid). Dit is bij benadering het tweejarig gemiddelde over 2007 en 2008. Voor de gehanteerde arbeids- en machinetarieven verwijzen we naar het overzicht in bijlage 2.

2. Uitgangspunten vergoedingsgrondslagen Hoge Berg

Voor de specifieke situatie van de Hoge Berg zijn de volgende vergoedingsgrondslagen te onderscheiden:

Tabel 1. Vergoedingsgrondslagen

Box	Vergoedingsgrondslag	Onderdeel
a. Passief grasland (handicaps)	Opbrengstderving grond Extra kosten	<ul style="list-style-type: none"> • droogtedepressie Hoge Berg • kleine onregelmatige percelen
b. Actief grasland	Opbrengstderving grond	<ul style="list-style-type: none"> • verplichte beweiding schapen ('schapenland') • lagere bemesting (gekoppeld aan schapen) • geen kunstmestgift op perceelranden • verlies productieoppervlakte tuinwallen • verlies productieoppervlakte poelen
	Onderhoud landschapselementen	<ul style="list-style-type: none"> • onderhoud tuinwallen • onderhoud poelen

In de volgende paragrafen zullen bovenstaande onderdelen nader worden uitgewerkt.

3. Berekeningen handicaps

a. Droogtedepressie

De Hoge Berg is een keileemopduiking. Het hogere kerngebied bestaat voornamelijk uit zandgrond, waarbij het keileem tot dicht onder de oppervlakte en soms zelfs aan de oppervlakte komt. Qua vochtvoorziening is sprake van een zeer sterke droogtedepressie in de maanden juni en juli. Op basis van de HELP-tabel kan voor zandgrond met een dun humeus dek worden uitgegaan van een totale opbrengstdepressie van 15%.

Tabel 2. Effecten droogtedepressie

	opbrengstdepressie	graslandproductie
Graslandproductie bij 100kg N tot. gangbaar		8.000 kVEM
Opbrengstdepressie 15 %	- 1.200 kVEM	
Graslandproductie excl. droogtedepressie		6.800 kVEM

De financiële derving bedraagt $1.200 \text{ kVEM} \times \text{€}0,18 = \text{€}216,-$ per hectare.

b. Kleine, onregelmatige percelen

De Hoge Berg wordt gekenmerkt door het voorkomen van veel kleine, onregelmatig gevormde percelen. Percelen van rond 1 ha zijn geen uitzondering. Voor beweiding met schapen is deze perceelssituatie geen groot knelpunt. Voor het uitvoeren van diverse veldwerkzaamheden in eigen mechanisatie én in loonwerk is dit wel een knelpunt. Gemiddeld is bij de schapenbedrijven sprake van:

- 10 uren veldwerkzaamheden per hectare uit eigen arbeid;
- 160,- loonwerk per hectare grasland;

Perceelvergroting en rechtekken van perceel kan leiden tot een efficiëntieverbetering van ca 25%.

Uitgedrukt in financiële derving vanwege het handhaven van de handicaps betekent dit het volgende:

Tabel 3. Effecten perceelsgrootte en perceelvorm

	Effecten per hectare	Bedrag per hectare
• extra eigen arbeid	1,50 uren	€41,25
• extra trekkeruren	1,50 uren	€27,78
• extra werktuiguren	1,50 uren	€15,00
• brandstof	1,50 uren	€15,00
• extra loonwerkkosten	0,25 uren	€50,00
Totaal extra kosten		€149,03

4. Opbrengstdervingen grond

a. Verplichte beweiding schapen

Beweiding met schapen is één van de kernpunten van het Hoge Berg pakket. Schapen zorgen immers voor landschappelijke stoffering van het landschapsreservaat. Het uitsluitend beweiden met schapen leidt tot een kenmerkende dichte graszode ('schapig land') met een grasbestand dat afwijkt van een gangbaar grasbestand op melkveebedrijven. Ook al omdat het maaipercantage relatief laag is (vanwege de zeer korte stalperiode is de ruwvoerbehoefte laag).

Op basis van praktijkinformatie kan worden uitgegaan van een graslandproductie op jaarbasis die als gevolg hiervan circa 10 % lager is dan die van 'gangbaar' grasland.

Tabel 4. Effecten verplichte beweiding schapen

	opbrengstdepressie	graslandproductie
Graslandproductie bij 100kg N tot. gangbaar		8.000 kVEM
Opbrengstdepressie 15 %	- 1.200 kVEM	
Graslandproductie excl. droogtedepressie		6.800 kVEM
Opbrengstderving 'schapig land' 10 %	- 680 kVEM	
Graslandproductie Hoge Berg		6.120 kVEM

De financiële derving bedraagt $680 \text{ kVEM} \times \text{€}0,18 = \text{€}122,40$ per hectare.

b. Lagere stikstofgift perceel

De totale stikstofgift uit kunstmest én dierlijke mest op de schapenbedrijven bedraagt ruim 100 kg per hectare. Deze stikstofgift is lager dan in andere veehouderij gebieden. Deze lagere stikstofgift houdt deels samen met verplichte beweiding van schapen en deels met het beheerregime op de percelen. Het houden van schapen verdaagt zich slecht met hoge stikstofniveaus vanwege de gevoeligheid voor hoge eiwitconcentraties in het gras.

De potentie voor grasproductie wordt derhalve niet optimaal benut. Bij bedrijfssituaties voor melkvee of vleesvee is het mogelijk om een stikstofgift van 300 kg per hectare en bijbehorende opbrengsten te realiseren.

Tabel 5. Effecten verplichte beweiding schapen

	graslandproductie bij huidige N-gift	graslandproductie optimale N-gift
Graslandproductie in kVEM	8.000 kVEM	9.600 kVEM
Opbrengstdepressie 15 %	- 1.200 kVEM	- 1.440 kVEM
Graslandproductie excl. droogtedepressie	6.800 kVEM	8.160 kVEM
Opbrengstderving schapenbeweiding 10 %	- 680 kVEM	- 815 kVEM
Graslandproductie Hoge Berg	6.120 kVEM	7.345 kVEM

De financiële derving bedraagt $1.530 (7.650-6.120) \text{ kVEM} \times \text{€}0,18 = \text{€}275,40$ per hectare. De besparing op stikstofkosten bedraagt $200 \times 0,87 = 174,00$. De totale derving bedraagt derhalve **€101,40 per hectare**.

c. Geen stikstofgift kunstmest op perceelsranden

In verband met de botanische kwaliteiten van de tuinwallen is het wenselijk een strook van 2 meter langs tuinwallen niet te bemesten met kunstmest. In de bestaande situatie bedraagt de hoeveelheid stikstof uit kunstmest gemiddeld 70 kg per hectare. Op de perceelsranden zal uitsluitend bemesting plaatsvinden door weidend vee of middels organische bemesting.

De grondslagen voor productiederving zijn als volgt:

Tabel 6. Effecten geen kunstmest in perceelsrand

	graslandproductie 100 N	graslandproductie 30 N
Graslandproductie bij 100kg N tot. gangbaar	8.000 kVEM	6.000 kVEM
Opbrengstdepressie 15 %	- 1.200 kVEM	- 900 kVEM
Graslandproductie excl. droogtedepressie	6.800 kVEM	5.100 kVEM
Opbrengstderving schapenbeweiding 10 %	- 680 kVEM	- 510 kVEM
Graslandproductie Hoge Berg	6.120 kVEM	4.590 kVEM

De financiële derving bedraagt $1.530 (7.650-6.120) \text{ kVEM} \times \text{€}0,18 = \text{€}275,40$ per hectare. De besparing op stikstofkosten bedraagt $70 \times 0,87 = \text{€}61,-$. De totale derving bedraagt derhalve $\text{€}214,40,-$ per hectare perceelsrand.

Uitgaande van gemiddeld 1.000 m² perceelsrand per hectare (perceel 200 m x 50 m), bedraagt de vergoeding **€21,44 per hectare**.

d. Verlies productieoppervlakte tuinwallen

De aanwezigheid van tuinwallen betekent productieoppervlakte. De basis van een tuinwal is ca. 1 met breed, waarvan de helft wordt toegerekend aan het betreffende perceel. Bij de berekening van het productieverlies is ervan uitgegaan dat de graslandproductie op de Hoge Berg inclusief alle correcties 6.120 kVEM bedraagt. Per ha oppervlakteverlies betekent dit een productiederving van $6.120 \text{ kVEM} \times 0,18$ van $\text{€}1.101,60,-$ oftewel **€0,11 per meter tuinwal**.

e. Verlies productieoppervlakte poelen

Ook de aanwezigheid van drinkpoelen leidt tot een verlies aan productieoppervlakte. Bij de berekening van het productieverlies is ervan uitgegaan dat de graslandproductie op de Hoge Berg inclusief alle correcties 6.120 kVEM bedraagt. Per hectare oppervlakteverlies betekent dit een productiederving van 6.120 VEM x 0,18 van €1.101,60,-. In de huidige onderhoudsregeling voor poelen wordt uitgegaan van:

- poelen > 75 m²;
- poelen 75 – 175 m²;
- poelen > 175 m².

Verreweg de meeste poelen (90%) vallen in de categorie 75 m² tot 175 m².

Afhankelijk van de poeloppervlakte bedraagt de productiederving:

Tabel 7. Productiederving poelen

Poelgrootte	Derving/poel
75 m ²	€ 8,26
125 m ²	€13,77
175 m ²	€19,28

5. Extra kosten landschapselementen

• Onderhoud tuinwallen

Het onderhoud van tuinwallen bestaat uit:

- a. het afrasteren van de tuinwal (op basis van een afschrijvingstermijn van 8 jaar);
- b. het continue herstellen van een tuinwal. Daarbij is ervan uitgegaan dat het onderhoud plaatsvindt door:
 - beweiding: meebeweiden van de wal door weidend vee (onder het raster door, c.q. door het raster heen);
 - jaarlijks ‘opstoppen’ van de wal (herstellen van beschadigde plekken). De kosten hiervan zijn berekend op basis van de jaarlijkse afschrijvingskosten bij aanleg van een nieuwe tuinwal eens per 30 jaar.

Tabel 8. Kosten onderhoud tuinwallen

Soort werkzaamheden	Arbeid	Trekker	Werktuig	Brandstof	Loonwerk	Materiaal
Uren onderhoud tuinwallen (100 m')	1,58	1,58	1,58		0,83	
• afrasteren tuinwallen (100 m')	0,75	0,75	0,75		-	
• periodiek herstel tuinwal (100 m')	0,83	0,83	0,83		0,83	
Kosten onderhoud tuinwallen (100 m')	43,46	27,24	5,98	15,80	103,75	32,50
• afrasteren tuinwallen (100 m')	20,63	11,87	2,84	7,50	-	32,50
• periodiek herstel tuinwal (100 m')	22,83	15,37	3,14	8,30	103,75	-

De totale vergoeding voor onderhoud van tuinwallen is berekend op **€228,73 per 100 m**.

b. Botanisch beheer tuinwallen: maaien en afvoeren

Het onderhoud van tuinwallen kan ook op meer botanische leest worden geschoeid:

- c. jaarlijks maaien van de tuinwal met de bosmaaier en afvoeren van het gewas. De tuinwallen zijn in dit geval niet afgerasterd.
- d. continue herstellen van een tuinwal. Daarbij is ervan uitgegaan dat het onderhoud plaatsvindt door:
 - jaarlijks ‘opstoppen’ van de wal (herstellen van beschadigde plekken). De kosten hiervan zijn berekend op basis van de jaarlijkse afschrijvingskosten bij aanleg van een nieuwe tuinwal eens per 30 jaar.

Tabel 9. Kosten botanisch beheer tuinwallen

Soort werkzaamheden	Arbeid	Trekker	Werktuig	Brandstof	Loonwerk	Materiaal
Uren onderhoud tuinwallen (100 m')	3,83	1,33	3,83		0,83	
• maaaien tuinwallen (100 m')	2,50	-	2,50		-	
• afvoeren gewas tuinwallen (100 m')	0,50	0,50	0,50			
• periodiek herstel tuinwal (100 m')	0,83	0,83	0,83		0,83	
Kosten onderhoud tuinwallen (100 m')	105,33	23,28	12,96	38,30	103,75	-
• maaaien tuinwallen (100 m')	68,75	-	7,93	25,0	-	-
• afvoeren gewas tuinwallen (100 m')	13,75	7,91	1,89	5,0		-
• periodiek herstel tuinwal (100 m')	22,83	15,37	3,14	8,30	103,75	-

De totale vergoeding voor onderhoud van tuinwallen is berekend op **€283,62 per 100 m.**

c. Onderhoud poelen

Het onderhoud van de poelen bestaat uit het periodiek opschonen/uitbaggeren van de drinkpoel van 125 m². Hierbij is uitgegaan van een frequentie van 1x per 5 jaren.

Tabel 10. Kosten onderhoud poelen

Soort werkzaamheden	Arbeid	Trekker	Werktuig	Brandstof	Loonwerk	Materiaal
Uren onderhoud poelen (per poel)	0,8	0,8	0,8		0,8	
Kosten onderhoud poelen (per poel)	22,00	12,50	3,02	8,00	100,00	-

De gemiddelde jaarlijkse onderhoudskosten voor één drinkpoel kunnen berekend worden op **€145,52.**

6. Berekening van de totale vergoeding voor landschapsbeheer

Op basis van de zes op de Hoge Berg gevestigde bedrijven met schapen zijn in de volgende tabel de uitgangspunten opgenomen voor een representatief schapenbedrijf op de Hoge Berg.

Tabel 11. Bedrijfsgegevens representatief schapenbedrijf

Onderdeel	Per bedrijf
Veestapel en veebezetting	
Schapenstapel	
• schapen incl. jaarlingen	480
• geboren lammeren	840
• grootgebrachte lammeren	750
• fokrammen	15
Grootvee-eenheden (g.v.e.)	60
Cultuurgrond (ha)	40
G.v.e. per hectare grasland	1,50
Landschapselementen	
Tuinwal enkelzijdig (m')	3.000
Tuinwal dubbelzijdig (m')	1.000
Poelen (stuks)	8

Samenvattend zijn de volgende vergoedingen berekend:

Tabel 12. Samenvattend overzicht vergoedingen

Vergoedingsgrondslag	Bedrag per bedrijf	Bedrag per bedrijf begrensd	Bedrag per hectare	Bedrag per hectare begrensd
a. Passief grasland	14.601,20	* 6.000,00	365,03	* 150,00
• droogtedepressie	8.640,00		216,00	
• kleine onregelmatige percelen	5.961,20		149,03	
b. Actief grasland	10.469,76	10.469,76	261,74	261,74
• verplichte beweiding schapen	4.896,00	4.896,00	122,40	122,40
• lagere bemesting	4.056,00	4.056,00	101,40	101,40
• geen kunstmestgift perceelsranden	857,60	857,60	21,44	21,44
• verlies productie tuinwallen	550,00	550,00	13,75	13,75
• verlies productie poelen	110,16	110,16	2,75	2,75
c. Onderhoud landschapselementen	12.600,66	** 5.500,00	315,01	** 137,50
• tuinwallen gangbaar***	11.436,50	4.940,00	285,91	123,50
• drinkpoelen	1.164,16	560,00	29,10	14,00
Vergoeding totaal	37.671,62	21.969,76	941,78	549,24

* maximaal toegestaan bedrag voor handicaps

** huidige maximale vergoeding voor tuinwallen/drinkpoelen

*** bij botanisch beheer van tuinwallen (maaïen en afvoeren in plaats van afrasteren en beweiden) stijgt de vergoeding met €2.744,50 per bedrijf en €68,61 per hectare

Bijlage 5. Vergelijking met de catalogus groenblauwe diensten 2007

Vergelijking tussen het integrale pakket (100% normkosten) en catalogus 2007 (kosten per ha)

Werkzaamheden	berekende kosten	catalogusprijs (maximum)	toelichting
Kosten vee (per ha)	334	44	
• controle	314	44	
• uitmesten	20	--	
Kosten grasland (per ha)	322	738	
• maaien voederwinning 25 ha	21	248	
• schudden (3x 25 ha)	29	37	
• wiersen (1 x 25 ha)	15	36	
• persen + wikkelen (250 balen)	94	--	catalogus kent alleen post voor
• opladen/transport balen	25	199	afvoer met de opraapwagen
• grasland bloten (15 ha)	12	--	
• slepen grasland (40 ha)	28	73	
• greppel- en slootonderhoud	25	45	gerekend met km-tarief greppelen
• kunstmest uitrijden (2 x)	30	--	
• vaste mest uitrijden	15	100	
• overig landwerk	29	--	
Onderhoud tuinwallen (per 100 m)	229	max. 111	
• onderhoud en evt. tijdelijk verwijderen afrastering	94	39 + 28	onderhoud + verwijderen t.b.v. beheer
• onderhoud / herstel **	153	n.v.t.	
Onderhoud poelen (per stuk)	146	--	
• opschonen poelen ***	146	--	
Kosten algemeen (per ha) ****	22	--	
• administratie	11	--	
• vergaderingen, bijeenkomsten	11	--	

- * de catalogus rekent met kosten per ha waar de activiteit plaatsvindt. Als er dus 25 van de 40 ha wordt gemaaid, zijn de kosten van die 25 ha omgerekend naar de gemiddelde kosten per bedrijfshectare
- ** de bedragen per ha zijn hier gemakshalve weer omgerekend naar bedragen per 100 m. De catalogus kent geen post voor het periodiek herstel van tuinwallen of andere landschapselementen. Strikt genomen vallen deze kosten onder investeringen en niet onder de catalogus. De catalogus kan wel worden gebruikt voor het berekenen van vergoedingen voor maaibeheer. In dat geval rekent hij met prijzen per m². We rekenen met een tuinwal van gemiddeld 2 m breed, dus van 2 m² per meter lengte, ofwel 200 m² oppervlakte per 100 m lengte. De best passende catalogusmaatregelen lijken maaien van taluds met de bosmaaier (€0,09 per m²) en handmatig verwijderen van maaisel (0,13 per m²). Voor 100 m (200 m²) wordt dat tezamen € 44,-. Ter vergelijking: de provinciale landschapselementenregeling (LER) betaalt €140,- per 100 m, in dit rapport is maaibeheer berekend op €280,- per 100 m
- *** de catalogus kent hiervoor geen specifieke post, de SAN betaalt €49,- tot 101,- per poel, afhankelijk van de oppervlakte. Voor een poel van 125 m², waarmee wij rekenen, is dat €78,-. De LER betaalt voor een poel van deze oppervlakte €92,50 voor het schonen en €68,75,- voor baggeren met de kraan, dus in totaal ruim €161,-
- **** de (nog niet goedgekeurde) catalogus 2008 kent wel een post voor graslandgebruiksplanning t.b.v. natuurbeheer van maximaal €1.780,- per bedrijf per jaar (ofwel gem. €44,- per ha)

Vergelijking modulaire pakket en catalogus 2007 (bedragen per ha)

Werkzaamheden	berekende kosten	catalogusprijs (maximum)	toelichting
Natuurlijke handicaps	365	150	EU-plafond voor natuurlijke handicaps anders dan in berggebieden
• droogte	216	--	
• onregelmatige percelen	149	--	
Opbrengstdervingen grasland			
• 'schapig' land	122	--	deze productiedervingen passen wel in systematiek catalogus, maar zijn daarin niet als zodanig benoemd
• beperkte N-gift	101	--	
• geen kunstmest in perceelsranden	275	861	op basis van verschraling grasland fase 2 uit primaire agrarische productie
• grondbeslag tuinwallen en kolken	1.102	1.024	
Onderhoud tuinwallen (per 100 m)	229	max. 111	
• onderhoud en evt. tijdelijk verwijderen afrastering	94	39 + 28	onderhoud + verwijderen t.b.v. beheer
• onderhoud / herstel **	153	n.v.t.	
Onderhoud poelen (per stuk)	146	--	
• opschonen poelen ***	146	--	

** etc.: zie voetnoten op vorige bladzijde